Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Store Afdeling)

18. december 2025*

»Appel – fælles politik for asyl og immigration – forordning (EU) 2016/1624 – integreret europæisk forvaltning af Den Europæiske Unions ydre grænser – den europæiske grænse- og kystvagt – Det Europæiske Agentur for Grænse- og Kystbevogtning (Frontex) – forpligtelser, der påhviler Frontex med hensyn til beskyttelse af grundlæggende rettigheder – fælles tilbagesendelsesoperation koordineret af Frontex – Frontex' ansvar uden for kontrakt – årsagssammenhæng mellem en overtrædelse af disse forpligtelser og den lidte skade«

I sag C-679/23 P,

angående appel i henhold til artikel 56 i statutten for Den Europæiske Unions Domstol, iværksat den 14. november 2023,

WS,

WT,

WY,

WZ,

YA,

YB,

ved advocaten L.-M. Komp og A.M. van Eik, og E. Sharpston, BL,

appellanter,

den anden part i appelsagen:

Det Europæiske Agentur for Grænsebevogtning (Frontex) først ved H. Caniard, R.-A. Popa og C. Rueger, som befuldmægtigede, derefter ved H. Caniard, C. Carroll og R.-A. Popa, som befuldmægtigede, bistået af avocat B. Wägenbaur,

sagsøgt i første instans,

har

* Processprog: engelsk.

DOMSTOLEN (Store Afdeling),

sammensat af præsidenten, K. Lenaerts, vicepræsidenten, T. von Danwitz, afdelingsformændene F. Biltgen, K. Jürimäe, L. Arastey Sahún, I. Ziemele, J. Passer og O. Spineanu-Matei (refererende dommer) samt dommerne S. Rodin, D. Gratsias, M. Gavalec, Z. Csehi og B. Smulders,

generaladvokat: T. Ćapeta,

justitssekretær: fuldmægtig C. Strömholm,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 4. februar 2025,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 12. juni 2025,

afsagt følgende

Dom

1 WS m.fl. har med deres appel nedlagt påstand om ophævelse af Den Europæiske Unions Rets dom af 6. september 2023, WS m.fl. mod Frontex (T-600/21, herefter »den appellerede dom«, EU:T:2023:492), hvorved Retten frifandt Det Europæiske Agentur for Grænse- og Kystbevogtning (Frontex) i det søgsmål, som appellanterne havde anlagt med påstand om erstatning for den skade, de angiveligt havde lidt som følge af Frontex' tilsidesættelse af sine forpligtelser i henhold til for det første Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2016/1624 af 14. september 2016 om den europæiske grænse- og kystvagt og om ændring af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2016/399 og om ophævelse af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 863/2007, Rådets forordning (EF) nr. 2007/2004 og Rådets beslutning 2005/267/EF (EUT 2016, L 251, s. 1), for det andet trin 1-5 i Frontex' operationelle standardprocedurer til sikring af overholdelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med de fælles operationer og pilotprojekter, som dette agentur gennemfører (herefter »de operationelle standardprocedurer«, og for det tredje artikel 4 i adfærdskodeksen for de fælles tilbagesendelsesoperationer, som koordineres af Frontex (herefter »Frontex' adfærdskodeks«).

I. Retsforskrifter

A. Forordning 2016/1624

2 Forordning 2016/1624 blev med virkning fra den 3. december 2019 ophævet ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2019/1896 af 13. november 2019 om den europæiske grænse- og kystvagt og om ophævelse af forordning (EU) nr. 1052/2013 og (EU) 2016/1624 (EUT 2019, L 295, s. 1), bortset fra artikel 20, 30 og 31 i forordning 2016/1624, som blev ophævet med virkning fra den 1. januar 2021. Henset til tidspunktet for de faktiske omstændigheder i tvisten finder sidstnævnte forordning imidlertid fortsat anvendelse ratione temporis på denne tvist.

3 Forordning 2016/1624 indeholdt bl.a. følgende betragtninger:

»[...]

(6) Integreret europæisk grænseforvaltning bør gennemføres som et fælles ansvarsområde for [Frontex] og de nationale myndigheder med ansvar for grænseforvaltning, herunder kystvagter i det omfang de udfører grænseovervågningsoperationer til søs og andre grænsekontrolopgaver. Selv om medlemsstaterne fortsat har hovedansvaret for forvaltningen af deres ydre grænser i deres egen interesse og i alle medlemsstaternes interesse, bør [Frontex] støtte anvendelsen af EU-foranstaltninger vedrørende forvaltning af de ydre grænser ved at styrke, vurdere og koordinere indsatsen i de medlemsstater, der gennemfører disse foranstaltninger.

[...]

(14) [Frontex'] udvidede opgaver og kompetencer bør modsvares af en styrkelse af beskyttelsen af grundlæggende rettigheder og øget ansvarlighed.

[...]

(16) [Frontex] er afhængigt af samarbejdet med medlemsstaterne for at kunne udføre sine opgaver effektivt. Det er i den henseende vigtigt, at [Frontex] og medlemsstaterne handler i god tro og udveksler præcise oplysninger rettidigt. [...]

[...]

(32) Den 15. oktober 2015 opfordrede Det Europæiske Råd til en udvidelse af Frontex' mandat vedrørende tilbagesendelser til at omfatte retten til at organisere fælles tilbagesendelsesoperationer på eget initiativ [...]

(33) [Frontex] bør optrappe sin bistand til medlemsstaterne i forbindelse med tilbagesendelse af tredjelandsstatsborgere, jf. Unionens tilbagesendelsespolitik og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/115/EF [af 16. december 2008 om fælles standarder og procedurer i medlemsstaterne for tilbagesendelse af tredjelandsstatsborgere med ulovligt ophold (EUT 2008, L 348, s. 98)]. Det bør navnlig koordinere og tilrettelægge tilbagesendelsesoperationer fra en eller flere medlemsstater og tilrettelægge og gennemføre tilbagesendelsesindsatser for at styrke tilbagesendelsessystemerne i de medlemsstater, der har brug for øget teknisk og operativ bistand for at opfylde deres forpligtelse til at sende tredjelandsstatsborgere tilbage, jf. nævnte direktiv.

(34) [Frontex] bør under fuld overholdelse af de grundlæggende rettigheder yde den nødvendige bistand til medlemsstaterne i tilrettelæggelse af tilbagesendelsesoperationer og tilbagesendelsesindsatser vedrørende personer i udsendelsesposition. Det bør ikke tage stilling til grundlaget for afgørelser om tilbagesendelse truffet af medlemsstaterne. [...]

[...]

(36) En eventuel aftale mellem en medlemsstat og et tredjeland fritager ikke [Frontex] eller medlemsstaterne fra deres forpligtelser i henhold til EU-retten eller folkeretten, navnlig overholdelsen af princippet om non-refoulement.

(37) [Frontex] bør oprette puljer af observatører ved tvangsmæssige tilbagesendelser, ledsagere ved tvangsmæssige tilbagesendelser og tilbagesendelsesspecialister, som stilles til rådighed for medlemsstaterne, og som bør udsendes under tilbagesendelsesoperationer og udgøre en del af de skræddersyede europæiske indsatshold til brug ved tilbagesendelsesindsatser. Puljerne bør omfatte personale med særlig ekspertise i beskyttelse af børn. [Frontex] bør tilbyde dem den nødvendige uddannelse.

[...]

(39) Der bør fastsættes særlige bestemmelser for personale, der beskæftiger sig med tilbagesendelser, vedrørende deres opgaver, beføjelser og ansvarsområder. [...]

[...]

(47) Den europæiske grænse- og kystvagt, som omfatter [Frontex] og medlemsstaternes nationale myndigheder, som har ansvar for grænseforvaltning, herunder kystvagter i det omfang de udfører grænsekontrolopgaver, bør udføre dens opgaver under fuld overholdelse af de grundlæggende rettigheder, navnlig Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (»chartret«), den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, [undertegnet i Rom den 4. november 1950,] de relevante bestemmelser i folkeretten, herunder FN's konvention om barnets rettigheder, [som blev vedtaget af De Forenede Nationers Generalforsamling den 20. november 1989 (*United Nations Treaty Series*, bind 1577, s. 3), og trådte i kraft den 2. september 1990,] konvention om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder, [som blev vedtaget af De Forenede Nationers Generalforsamling den 18. december 1979 (*United Nations Treaty Series*, bind 1249, I-20378, s. 13) og trådte i kraft den 3. september 1981,] konventionen om flygtninges retsstilling[, undertegnet i Genève den 28. juli 1951 (*United Nations Treaty Series*, bind 189, s. 150, nr. 2545 (1954)), som trådte i kraft den 22. april 1954 og blev suppleret ved protokollen om flygtninges retsstilling, der blev indgået i New York den 31. januar 1967 og trådte i kraft den 4. oktober 1967,] og forpligtelserne vedrørende adgang til international beskyttelse, navnlig princippet om non-refoulement [...]

(48) I betragtning af dets øgede antal opgaver bør [Frontex] videreudvikle og gennemføre en strategi for overvågning og sikring af beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder. Det bør med henblik herpå give dets ansvarlige for grundlæggende rettigheder tilstrækkelige ressourcer og personale svarende til dennes mandat og størrelse. Den ansvarlige for grundlæggende rettigheder bør have adgang til alle oplysninger, der er nødvendige for varetagelsen af dennes opgaver. [Frontex] bør bruge sin position til aktivt at fremme anvendelsen af gældende EU-ret vedrørende forvaltningen af de ydre grænser, herunder hvad angår respekten for grundlæggende rettigheder og international beskyttelse.

[...]

(50) Denne forordning bør etablere en klagemekanisme for [Frontex] i samarbejde med den ansvarlige for grundlæggende rettigheder for at sikre respekten for de grundlæggende rettigheder i forbindelse med alle [Frontex'] aktiviteter. Det bør være en administrativ mekanisme, hvor den ansvarlige for grundlæggende rettigheder bør være ansvarlig for behandlingen af de klager, [Frontex] modtager i overensstemmelse med retten til god forvaltning. Den ansvarlige for grundlæggende rettigheder bør kontrollere, hvorvidt en

klage kan behandles, registrere sådanne klager, sende alle registrerede klager til den administrerende direktør, sende klager vedrørende medlemmer af holdene til oprindelsesmedlemsstaten og registrere [Frontex'] eller medlemsstatens opfølgning heraf. Mekanismen bør være effektiv og sikre behørig opfølgning på klager. Klagemekanismen bør ikke berøre adgangen til administrative og judicielle retsmidler og udgør ikke en betingelse for at kunne anvende disse retsmidler. […]

[…]«

4 Denne forordnings artikel 2 bestemte:

»I denne forordning forstås ved:

[…]

4) »europæiske grænse- og kystvagthold«: hold af grænsevagter og andet relevant personale fra de deltagende medlemsstater, herunder grænsevagter og andet relevant personale, der udstationeres af medlemsstaterne som nationale eksperter i [Frontex], som skal indsættes under fælles operationer, hurtige grænseindsatser samt inden for rammerne af migrationsstyringsstøttehold

5) »værtsmedlemsstat«: en medlemsstat, hvori en fælles operation, en hurtig grænseindsats, en tilbagesendelsesoperation eller en tilbagesendelsesindsats finder sted, eller hvorfra den er indledt, eller hvori et migrationsstyringsstøttehold indsættes

6) »oprindelsesmedlemsstat«: den medlemsstat, hvor et medlem af et europæisk grænse- og kystvagthold er grænsevagt eller andet relevant personale

[…]

8) »holdmedlem«: et medlem af europæiske grænse- og kystvagthold eller hold af medarbejdere, der er involveret i opgaver vedrørende tilbagesendelse, og som deltager i tilbagesendelsesoperationer eller tilbagesendelsesindsatser

[…]

11) »tilbagesendelse«: tilbagesendelse som defineret i artikel 3, nr. 3), i direktiv 2008/115/EF

12) »afgørelse om tilbagesendelse«: en administrativ eller retslig afgørelse eller retsakt, der fastslår eller erklærer, at en tredjelandsstatsborgers ophold er ulovligt, og som pålægger eller fastslår en forpligtelse for den pågældende til at vende tilbage, og som overholder direktiv 2008/115/EF

13) »person i udsendelsesposition«: enhver tredjelandsstatsborger med ulovligt ophold, der er omfattet af en afgørelse om tilbagesendelse truffet af en medlemsstat

14) »tilbagesendelsesoperation«: en operation som koordineres af [Frontex] og involverer teknisk og operativ forstærkning fra en eller flere medlemsstater, hvorved personer i udsendelsesposition fra en eller flere medlemsstater sendes tilbage enten frivilligt eller ved tvang

15) »tilbagesendelsesindsats«: aktivitet foretaget af Det Europæiske Agentur for Grænse- og Kystbevogtning, hvorved medlemsstater ydes udvidet teknisk og operativ bistand i form af indsættelse af europæiske indsatshold til brug ved tilbagesendelser i medlemsstaterne og tilrettelæggelse af tilbagesendelsesoperationer

[...]«

5 Nævnte forordnings artikel 3 med overskriften »Den europæiske grænse- og kystvagt« bestemte i stk. 1:

»[Frontex] og medlemsstaternes nationale myndigheder, som er ansvarlige for grænseforvaltningen, herunder kystvagter i det omfang de udfører grænsekontrolopgaver, udgør den europæiske grænse- og kystvagt.«

6 Samme forordnings artikel 4 med overskriften »Integreret europæisk grænseforvaltning« foreskrev:

»Integreret europæisk grænseforvaltning skal bestå af følgende:

[...]

h) tilbagesendelse af tredjelandsstatsborgere, der er genstand for afgørelser om tilbagesendelse truffet af en medlemsstat

[...]«

7 Artikel 5 i forordning 2016/1624 med overskriften »Fælles ansvar« bestemte følgende i stk. 1 og 3:

»1. Den europæiske grænse- og kystvagt gennemfører den integrerede europæiske grænseforvaltning som et fælles ansvar mellem [Frontex] og de nationale myndigheder med ansvar for grænseforvaltning [...]

[...]

3. [Frontex] støtter anvendelsen af EU-foranstaltninger vedrørende forvaltningen af de ydre grænser ved at styrke, vurdere og koordinere medlemsstaternes tiltag ved gennemførelsen af disse foranstaltninger og ved tilbagesendelser.«

8 Denne forordnings artikel 9 med overskriften »Pligt til at samarbejde i god tro« havde følgende ordlyd:

»[Frontex] og de nationale myndigheder med ansvar for grænseforvaltning og tilbagesendelse, herunder kystvagter i det omfang de udfører grænsekontrolopgaver, er omfattet af en forpligtelse til at samarbejde i god tro og til at udveksle oplysninger.«

9 Nævnte forordnings artikel 14 med overskriften »[Frontex'] indsats ved de ydre grænser« foreskrev:

»1. En medlemsstat kan anmode [Frontex] om bistand til at opfylde sine forpligtelser med hensyn til kontrollen af de ydre grænser. [Frontex] gennemfører også foranstaltninger i overensstemmelse med artikel 19.

2. [Frontex] tilrettelægger passende teknisk og operativ bistand til værtsmedlemsstaten, og kan, idet det handler i overensstemmelse med den relevante EU-ret og folkeret, herunder princippet om nonrefoulement, træffe en eller flere af følgende foranstaltninger:

a) koordinere fælles operationer for én eller flere medlemsstater og indsætte europæiske grænse- og kystvagthold

[...]«

10 Samme forordnings artikel 22, bestemte:

»1. [Frontex] sikrer den operative gennemførelse af alle de organisatoriske aspekter under de fælles operationer, pilotprojekter og hurtige grænseindsatser, herunder tilstedeværelsen af medlemmer af [Frontex'] personale.

[...]

3. Den koordinationsansvarlige handler på [Frontex'] vegne i forbindelse med alle aspekter af indsættelsen af de europæiske grænse- og kystvagthold. Den koordinationsansvarlige har til opgave at fremme samarbejdet og koordinationen mellem værtsmedlemsstater og de deltagende medlemsstater. Den koordinationsansvarlige skal navnlig:

[...]

b) overvåge, at den operative plan gennemføres korrekt, herunder hvad angår beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder, og rapportere til [Frontex] herom

[...]«

11 Artikel 25 i forordning 2016/1624 med overskriften »Suspendering eller ophævelse af aktiviteter« foreskrev følgende i stk. 1, 3 og 4:

»1. Den administrerende direktør bringer [Frontex'] aktiviteter til ophør, hvis betingelserne for at gennemføre disse aktiviteter ikke længere er opfyldt. Den administrerende direktør underretter den berørte medlemsstat inden sådant ophør.

[...]

3. Den administrerende direktør kan efter at have underrettet den berørte medlemsstat trække finansieringen af en aktivitet tilbage eller suspendere eller bringe den til ophør, hvis værtsmedlemsstaten ikke respekterer den operationelle plan.

4. Den administrerende direktør trækker efter at have hørt den ansvarlige for grundlæggende rettigheder og efter at have underrettet den berørte medlemsstat finansieringen af en fælles operation, en hurtig grænseindsats, et pilotprojekt, indsættelsen af et migrationsstyringsstøttehold, en tilbagesendelsesoperation, tilbagesendelsesindsats eller samarbejdsordning tilbage eller suspenderer eller bringer sådanne aktiviteter helt eller delvis til ophør, hvis vedkommende finder, at der er sket tilsidesættelser af de grundlæggende rettigheder eller af forpligtelsen til at yde international beskyttelse, som er af alvorlig art, eller som

sandsynligvis vil vare ved. Den administrerende direktør underretter bestyrelsen om en sådan afgørelse.«

12 Denne forordnings artikel 26 med overskriften »Evaluering af aktiviteter« bestemte:

»Den administrerende direktør evaluerer resultaterne af de fælles operationer og de hurtige grænseindsatser, pilotprojekter, indsættelser af migrationsstyringsstøttehold og operativt samarbejde med tredjelande. Den pågældende fremsender detaljerede evalueringsrapporter sammen med bemærkningerne fra den ansvarlige for grundlæggende rettigheder senest 60 dage efter disse aktiviteters afslutning. Den administrerende direktør foretager en omfattende sammenlignende analyse af disse resultater for at fremme kvaliteten, sammenhængen og effektiviteten af fremtidige aktiviteter og inkluderer denne analyse i årsberetningen om [Frontex'] virksomhed.«

13 Denne forordnings artikel 27 med overskriften »Tilbagesendelse« foreskrev:

»1. [Frontex] skal for så vidt angår tilbagesendelse, under overholdelse af de grundlæggende rettigheder og de generelle principper i EU-retten samt folkeretten, herunder forpligtelser vedrørende beskyttelse af flygtninge og børns rettigheder, navnlig

a) på teknisk og operativt plan koordinere medlemsstaternes tilbagesendelsesrelaterede aktiviteter, herunder frivillige udrejser, for at opnå et integreret system for forvaltning af tilbagesendelser mellem medlemsstaternes kompetente myndigheder med deltagelse af de relevante myndigheder i tredjelande og andre relevante interessenter

b) yde teknisk og operativt bistand til de medlemsstater, der er udsat for særlige udfordringer med hensyn til deres tilbagesendelsessystemer

[...]

2. Den tekniske og operative bistand, der er omhandlet i stk. 1, litra b), skal omfatte aktiviteter med henblik på at hjælpe medlemsstaterne med at gennemføre de kompetente nationale myndigheders tilbagesendelsesprocedurer ved hjælp af navnlig følgende:

a) tolketjenester

[...]

c) rådgivning om gennemførelsen og forvaltningen af tilbagesendelsesprocedurer i overensstemmelse med direktiv 2008/115/EF

d) rådgivning og bistand i overensstemmelse med direktiv 2008/115/EF og folkeretten vedrørende de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre, at personer i udsendelsesposition er til stede, og for at forhindre, at de forsvinder.

[...]«

14 Nævnte forordnings artikel 28 med overskriften »Tilbagesendelsesoperationer« havde følgende ordlyd:

»1. [Frontex], der ikke tager stilling til grundlaget for afgørelser om tilbagesendelse, yder i overensstemmelse med direktiv 2008/115/EF den nødvendige bistand og sikrer efter anmodning fra en eller flere af de deltagende medlemsstater koordineringen eller tilrettelæggelsen af tilbagesendelsesoperationer, herunder ved at chartre fly med henblik på sådanne operationer. [Frontex] kan på eget initiativ foreslå medlemsstaterne, at det koordinerer eller tilrettelægger tilbagesendelsesoperationer.

2. Medlemsstaterne underretter hver måned [Frontex] om deres vejledende planlægning af antallet af personer i udsendelsesposition og om de tredjelande, hvortil der sker tilbagesendelse, begge for så vidt angår de relevante nationale tilbagesendelsesoperationer, og om deres behov for [Frontex'] bistand eller koordinering. [Frontex] udarbejder en rullende operativ plan for at give de medlemsstater, der anmoder om det, den nødvendige operative forstærkning, herunder i form af teknisk udstyr. […]

[…]

8. Den administrerende direktør evaluerer resultaterne af tilbagesendelsesoperationer. Hver sjette måned fremsender vedkommende en detaljeret evalueringsrapport vedrørende alle de tilbagesendelsesoperationer, som er blevet gennemført i det forrige halvår, til bestyrelsen, sammen med bemærkningerne fra den ansvarlige for grundlæggende rettigheder. Den administrerende direktør foretager en omfattende sammenlignende analyse af disse resultater for at fremme kvaliteten, sammenhængen og effektiviteten af fremtidige tilbagesendelsesoperationer. Den administrerende direktør medtager denne analyse i årsberetningen om [Frontex'] virksomhed.

[…]«

15 Samme forordnings artikel 34 med overskriften »Beskyttelse af grundlæggende rettigheder og strategi for grundlæggende rettigheder« var affattet som følger:

»1. Den europæiske grænse- og kystvagt sikrer ved udførelsen af sine opgaver i henhold til denne forordning, at de grundlæggende rettigheder beskyttes i overensstemmelse med den relevante EU-ret, navnlig chartret, relevante dele af folkeretten, herunder konventionen om flygtninges retsstilling fra 1951, 1967-protokollen hertil og forpligtelserne vedrørende adgang til international beskyttelse, særlig princippet om non-refoulement.

[Frontex] opstiller, videreudvikler og gennemfører til dette formål en strategi for grundlæggende rettigheder, der omfatter en virkningsfuld mekanisme for tilsyn med overholdelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med alle [Frontex'] aktiviteter.

2. Den europæiske grænse- og kystvagt sørger ved udførelsen af sine opgaver for, at ingen sættes i land, tvinges til indrejse, føres eller på anden vis overdrages eller sendes tilbage til myndighederne i et land i strid med princippet om non-refoulement, eller hvorfra den pågældende risikerer at blive udvist eller tilbagesendt til et andet land, der overtræder dette princip.

3. Den europæiske grænse- og kystvagt tager ved udførelsen af sine opgaver hensyn til de særlige behov, som gør sig gældende for børn, uledsagede mindreårige, personer med handicap, ofre for

menneskehandel, personer med behov for lægehjælp, personer med behov for international beskyttelse, personer i havsnød og andre særligt sårbare personer.

[...]«

16 Artikel 35 i forordning 2016/1624 med overskriften »Adfærdskodekser« foreskrev:

»[...]

2. [Frontex] udarbejder og videreudvikler i samarbejde med det rådgivende forum en adfærdskodeks for tilbagesendelse af personer i udsendelsesposition, som skal anvendes under alle de tilbagesendelsesoperationer og tilbagesendelsesindsatser, som [Frontex] koordinerer eller tilrettelægger. Adfærdskodeksen skal indeholde en beskrivelse af fælles standardprocedurer for at forenkle tilrettelæggelsen af tilbagesendelsesoperationer og tilbagesendelsesindsatser og sikre tilbagesendelse på en human måde og under fuld overholdelse af de grundlæggende rettigheder, navnlig princippet om den menneskelige værdighed, forbuddet mod tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, retten til frihed og sikkerhed og retten til beskyttelse af personoplysninger og til ikkeforskelsbehandling.

3. [Frontex' adfærdskodeks] skal særligt tage hensyn til medlemsstaternes forpligtelse til at sørge for en effektiv ordning for tilsyn med tvangsmæssig tilbagesendelse, jf. artikel 8, stk. 6, i direktiv 2008/115/EF, og til strategien for grundlæggende rettigheder.«

17 Denne forordnings artikel 42 med overskriften »Civilretligt ansvar« bestemte i stk. 1 og 2:

»1. Når holdmedlemmerne udfører opgaver i en værtsmedlemsstat, er denne medlemsstat ansvarlig for den skade, de måtte forvolde under udførelsen af deres opgaver, i overensstemmelse med sin nationale ret.

2. Hvis skaden er forvoldt ved grov uagtsomhed eller forsætligt, kan værtsmedlemsstaten henvende sig til oprindelsesmedlemsstaten for at få beløb, [værtsmedlemsstaten] har udbetalt til skadelidte eller disses retssuccessorer, godtgjort […].«

18 Nævnte forordnings artikel 60 med overskriften »Ansvar« bestemte i stk. 3:

»For så vidt angår ansvar uden for kontraktforhold skal [Frontex] i overensstemmelse med de almindelige retsprincipper, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, erstatte skader, der forvoldes af dets afdelinger eller af dets personale under udførelsen af deres hverv.«

19 Samme forordnings artikel 71 med overskriften »Den ansvarlige for grundlæggende rettigheder« havde følgende ordlyd:

»1. Bestyrelsen udpeger en ansvarlig for grundlæggende rettigheder. Den pågældende har til opgave at bidrage til [Frontex'] strategi for grundlæggende rettigheder samt at overvåge dets overholdelse af og at fremme dets respekt for grundlæggende rettigheder. [...]

[...]

3. Den ansvarlige for grundlæggende rettigheder skal høres om de operative planer, der udarbejdes i henhold til artikel 16, artikel 17, artikel 28 og artikel 33, stk. 4. Den pågældende skal

have adgang til alle oplysninger om overholdelsen af de grundlæggende rettigheder i alle [Frontex'] aktiviteter.«

20 Artikel 72 i forordning 2016/1624 med overskriften »Klagemekanisme« foreskrev:

»1. [Frontex] træffer i samarbejde med den ansvarlige for grundlæggende rettigheder de nødvendige foranstaltninger til oprettelse af en klageordning i overensstemmelse med denne artikel med henblik på at overvåge og sikre overholdelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med alle [Frontex'] aktiviteter.

2. Enhver person, som er direkte berørt af tiltag, der gennemføres af personale, som deltager i en fælles operation, et pilotprojekt, en hurtig grænseindsats, indsættelsen af et migrationsstyringsstøttehold, en tilbagesendelsesoperation eller en tilbagesendelsesindsats, og som mener, at vedkommendes grundlæggende rettigheder er blevet tilsidesat på grund af sådanne tiltag, eller enhver part, der repræsenterer en sådan person, kan indgive skriftlig klage til [Frontex].

[...]

4. Den ansvarlige for grundlæggende rettigheder er ansvarlig for behandlingen af de klager, [Frontex] modtager, i overensstemmelse med retten til god forvaltning. Med henblik herpå kontrollerer den ansvarlige for grundlæggende rettigheder, hvorvidt en klage kan behandles, registrerer sådanne klager, sender alle registrerede klager til den administrerende direktør, sender klager vedrørende holdmedlemmer til oprindelsesmedlemsstaten, underretter den relevante myndighed eller det relevante organ for grundlæggende rettigheder i en medlemsstat og registrerer og sikrer [Frontex'] eller medlemsstatens opfølgning på klagerne.

[...]

10. [...]

[Frontex] sikrer, at oplysninger om muligheden og proceduren for klageindgivelse er let tilgængelige, herunder for sårbare personer. Standardklageformularen gøres tilgængelig på [Frontex'] websted og i papirudgave i forbindelse med alle [Frontex'] aktiviteter på sprog, som tredjelandsstatsborgere forstår eller med rimelighed kan forventes at forstå. Den ansvarlige for grundlæggende rettigheder behandler også de klager, der ikke er indgivet på standardklageformularen.

[...]«

B. Direktiv 2008/115

21 Artikel 6 i direktiv 2008/115 med overskriften »Afgørelse om tilbagesendelse« foreskriver i stk. 1:

»Medlemsstaterne træffer afgørelse om tilbagesendelse vedrørende enhver tredjelandsstatsborger, som opholder sig ulovligt på deres område, jf. dog de undtagelser, der er anført i stk. 2-5.«

22 Dette direktivs artikel 8 med overskriften »Udsendelse« bestemmer i stk. 6:

»Medlemsstaterne sørger for en effektiv ordning for tilsyn med tvangsmæssig tilbagesendelse.«

23 Nævnte direktivs artikel 12 med overskriften »Form« foreskriver i stk. 1:

»Afgørelser om tilbagesendelse [...] skal affattes skriftligt og angive de faktiske og retlige grunde samt oplyse om de retsmidler, der er til rådighed.«

C. Rettens procesreglement

24 I henhold til artikel 76, litra f), i Rettens procesreglement »skal [stævningen i givet fald] indeholde [...] de beviser eller en angivelse af de beviser, der påberåbes«.

25 Dette reglements artikel 85 bestemmer:

»1. Beviserne fremlægges eller anføres i forbindelse med den første udveksling af processkrifter.

2. Hovedparterne kan i forbindelse med replikken og duplikken fremlægge eller anføre yderligere beviser til støtte for deres anbringender, forudsat at den forsinkede påberåbelse af beviserne begrundes.

3. Hovedparterne kan i undtagelsestilfælde fremlægge eller anføre yderligere beviser, inden retsforhandlingernes mundtlige del er afsluttet eller inden Rettens beslutning om at træffe afgørelse, uden at retsforhandlingerne omfatter en mundtlig del, forudsat at den forsinkede påberåbelse af beviserne begrundes.

4. Uden at det berører Rettens afgørelse af spørgsmålet, om de i medfør af stk. 2 og 3 fremsatte beviser kan antages til realitetsbehandling, giver retsformanden de øvrige parter lejlighed til at tage stilling hertil.«

II. Tvistens baggrund

26 Sagens faktiske omstændigheder er gengivet i den appellerede doms præmis 2-16 og kan sammenfattes som følger.

27 Appellanterne er en syrisk familie, som ankom til øen Milos (Grækenland) den 9. oktober 2016 blandt en gruppe flygtninge. Den 14. oktober samme år blev de overført til et modtagelses- og identifikationscenter i Grækenland, hvor de tilkendegav, at de ville indgive en ansøgning om international beskyttelse.

28 Den 20. oktober samme år blev appellanterne efter en fælles tilbagesendelsesoperation koordineret af Frontex overført til Tyrkiet til et midlertidigt modtagelsescenter i den sydøstlige del af dette land.

29 Den 2. november 2016 udstedte de tyrkiske myndigheder dokumenter vedrørende midlertidig beskyttelse til appellanterne samt en midlertidig rejsetilladelse for henrejse til Sanliurfa (Tyrkiet). Appellanterne flyttede midlertidigt til Saruj (Tyrkiet), inden de bosatte sig i Erbil (Irak).

30 Den 4. januar 2017 indgav appellanterne en første klage til Frontex' ansvarlige for grundlæggende rettigheder, hvori de gjorde gældende, at de var blevet sendt tilbage fra Grækenland til Tyrkiet inden for rammerne af en tilbagesendelsesoperation foretaget af Frontex. Parallelt hermed anlagde appellanterne sag mod Den Hellenske Republik ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

31 Den 15. februar 2017 blev denne klage antaget til realitetsbehandling og fremsendt til Frontex' administrerende direktør og til den græske ombudsmand, som videresendte den til det græske politi, hvilket appellanterne blev underrettet om den 7. juni samme år.

32 Den 17. juli 2018 indgav appellanterne endnu en klage til den ansvarlige for grundlæggende rettigheder vedrørende behandlingen af deres første klage, hvorom de blev tilsendt oplysninger den 25. i samme måned. Den 9. august samme år blev deres anden klage antaget til realitetsbehandling og vedlagt den første klage.

33 Den 29. november 2018 meddelte den ansvarlige for grundlæggende rettigheder appellanterne, at Frontex stadig afventede resultaterne af de græske politimyndigheders interne undersøgelse af den første klage. Den 25. november 2019 meddelte den ansvarlige for grundlæggende rettigheder appellanterne, at disse myndigheder havde afsluttet denne undersøgelse, og at de havde besluttet ikke at fremsende rapporten vedrørende den nævnte undersøgelse på grund af dens fortrolige karakter. Den 6. oktober 2020 fremsendte den ansvarlige for grundlæggende rettigheder sin endelige rapport om klagerne til appellanterne og afsluttede sagsbehandlingen af klagerne.

34 Ved e-mail af 8. oktober samme år til den ansvarlige for grundlæggende rettigheder gjorde appellanterne gældende, at denne endelige rapport hverken omhandlede Frontex' rolle i tilbagesendelsesoperationen eller den anden klage. I sit svar af den 13. i samme måned anførte den ansvarlige for grundlæggende rettigheder, at Frontex havde opfyldt sine forpligtelser med hensyn til behandlingen af deres klager.

35 I appelskriftet har appellanterne, der er en familie bestående af to forældre og fire børn af kurdisk etnisk oprindelse, oplyst, at de over for Retten havde anført, at en erklæring om forlig, der var underskrevet af parterne, var blevet godkendt af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol den 19. februar 2023 i forbindelse med den sag, de havde anlagt mod Den Hellenske Republik ved den nævnte domstol. I retsmødet for Domstolen har de præciseret, at Den Hellenske Republik som fuldbyrdelse af denne erklæring accepterede at betale et beløb på 12 500 EUR pr. sagsøger for deres økonomiske og ikke-økonomiske skade, dvs. et beløb på i alt 75 000 EUR, samt et beløb på 1 500 EUR for sagsomkostninger.

III. Sagen for Retten og den appellerede dom

36 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 20. september 2021 anlagde appellanterne et erstatningssøgsmål med påstand om erstatning for den økonomiske og ikke-økonomiske skade, som de havde lidt som følge af Frontex' angiveligt ulovlige adfærd før, under og efter den omtvistede tilbagesendelsesoperation, som de opgjorde til 96 212,55 EUR for så vidt angår den økonomiske skade og til 40 000 EUR for så vidt angår den ikke-økonomiske skade, med tillæg af renter.

37 I den appellerede dom fandt Retten for så vidt angik formaliteten vedrørende visse dokumenter, som appellanterne havde fremlagt, for det første i den appellerede doms præmis 43-46, at bilag C.1 og C.3 – C.6 til replikken var uantagelige på grund af deres uberettiget sene fremlæggelse. For det andet og af samme grund afviste Retten i den nævnte doms præmis 49-51 dokument E.1, som appellanterne havde indleveret den 7. marts 2023, dvs. to dage før retsmødet.

38 For så vidt angik realiteten besluttede Retten – efter at den i den appellerede doms præmis 53 havde anført, at betingelserne for, at Unionen ifalder ansvar uden for kontraktforhold i henhold til artikel 340, stk. 2, TEUF, er kumulative – i samme doms præmis 55 sig for først at undersøge betingelsen om årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex blev foreholdt, og de angivelige tab.

39 I denne henseende fastslog Retten i den appellerede doms præmis 56, at det påberåbte tab skulle være en tilstrækkelig direkte følge af den foreholdte adfærd, idet sidstnævnte skulle være den afgørende årsag til tabet, og at der ikke var nogen forpligtelse til at erstatte ethvert, selv fjernt, tab som følge af en ulovlig situation.

40 Indledningsvis fastslog Retten i den appellerede doms præmis 61, at de udgifter, som appellanterne havde afholdt for at rejse til Grækenland, ikke kunne være en direkte følge af den adfærd, som Frontex blev foreholdt, eftersom de lå forud for den omtvistede tilbagesendelsesoperation.

41 Dernæst fastslog Retten i den appellerede doms præmis 62, at appellanternes argumentation om, at der forelå en årsagsforbindelse mellem de tilsidesættelser, som Frontex blev foreholdt vedrørende sine forpligtelser på området for beskyttelse af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med denne operation, og de øvrige angivelige tab, hvilede på en urigtig forudsætning, nemlig at appellanterne uden disse tilsidesættelser ikke ville være blevet udsendt til Tyrkiet, og at de i Grækenland ville have opnået international beskyttelse og dermed modtaget den materielle bistand, som de ville have haft ret til, således at de ikke ville have haft lidt de pågældende tab.

42 I denne henseende fastslog Retten i den appellerede doms præmis 64 og 65, at Frontex i overensstemmelse med artikel 27, stk. 1, litra a) og b), og artikel 28, stk. 1, i forordning 2016/1624, artikel 6, stk. 1, i direktiv 2008/115 og artikel 2, litra f), samt artikel 4, 6, 8 og 31 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/32/EU af 26. juni 2013 om fælles procedurer for tildeling og fratagelse af international beskyttelse (EUT 2013, L 180, s. 60), i forbindelse med den omtvistede tilbagesendelsesoperation alene havde til opgave at yde teknisk og operationel bistand til medlemsstaterne og ikke til at undersøge, om afgørelserne om tilbagesendelse af personer, der var omfattet af denne operation, var begrundede, idet disse afgørelser og afgørelserne om tildeling af international beskyttelse var baseret på en vurdering, som alene henhører under medlemsstaternes kompetence.

43 Derefter fastslog Retten i den appellerede doms præmis 66, at det ikke var godtgjort, at der forelå en direkte årsagsforbindelse for så vidt angik dels den økonomiske skade, der var forbundet med de udgifter, som appellanterne havde afholdt i Tyrkiet og Irak, dels den ikke-økonomiske skade, der bestod i bl.a. en følelse af angst forbundet med flyrejsen tilbage til Tyrkiet, som Retten øvrigt fandt principielt var værtsmedlemsstatens ansvar alene i henhold til artikel 42, stk. 1 og 2, i forordning 2016/1624.

44 Retten fandt endvidere i den appellerede doms præmis 67-69, idet den fastslog, at det angivelige tab skulle være en direkte følge af den påberåbte ulovlighed og ikke af appellantens valg med hensyn til måden at reagere på den angiveligt ulovlige retsakt, at den angivelige økonomiske og ikke-økonomiske skade som følge af udgifterne til leje og indretning i Saruj, de udgifter, der var afholdt for at rejse til Irak, de forskellige udgifter, der var afholdt siden deres bosættelse i Irak, samt følelsen af frygt og lidelse i forbindelse med deres vanskelige rejse til dette land, var et resultat af appellanternes egne valg.

45 I denne henseende fandt Retten i den appellerede doms præmis 68 i det væsentlige, at det dels fremgik af sagsakterne, at appellanternes flytning til Saruj skyldtes deres valg om ikke at følge instrukserne i den midlertidige rejsetilladelse udstedt af de tyrkiske myndigheder, dels fremgik af appellanternes skriftlige indlæg, at deres flugt til Irak skyldtes deres frygt for at blive tilbagesendt til Syrien af disse myndigheder for ikke at have overholdt disse instrukser.

46 Endelig fastslog Retten i den appellerede doms præmis 70, at når repræsentation ved en advokat eller en rådgiver i forbindelse med en administrativ procedure ikke er obligatorisk, foreligger der ikke årsagsforbindelse mellem udgifterne til en sådan repræsentation og den adfærd, den pågældende institution eller det pågældende organ eventuelt kan bebrejdes. Under disse omstændigheder fastslog Retten, at det angivelige økonomiske tab vedrørende de udgifter til juridisk bistand, som appellanterne havde afholdt i forbindelse med de klager, der var indgivet til Frontex, ikke direkte kunne tilskrives Frontex.

47 Retten fastslog afslutningsvis, at appellanterne ikke havde ført bevis for en tilstrækkelig direkte årsagsforbindelse mellem de forhold, som Frontex blev foreholdt, og den angivelige skade, og frifandt følgelig Frontex i det hele.

IV. Parternes påstande i appelsagen

48 Appellanterne har i appelskriftet nedlagt følgende påstande:

– Den appellerede dom ophæves, og principalt hjemvises sagen til Retten.

– Subsidiært fastslås det, at anbringenderne i søgsmålet i første instans er begrundede.

– Frontex tilpligtes at betale sagsomkostningerne i forbindelse med procedurerne i første instans og i appelsagen med tillæg af renter.

49 Frontex har nedlagt følgende påstande:

– Appellen forkastes.

– Appellanterne tilpligtes at betale sagsomkostningerne i forbindelse med procedurerne i første instans og appellen.

V. Om appellen

50 Appellanterne har til støtte for deres appel gjort fire anbringender gældende.

51 Det første anbringende, som i det væsentlige vedrører den appellerede doms præmis 62-66, er i det væsentlige rettet mod retlige fejl, som Retten angiveligt begik, da den fastslog, at der ikke var årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex blev foreholdt, og de angivelige tab som følge af, at appellanterne blev omfattet af den omtvistede tilbagesendelsesoperation. Dette anbringende består i det væsentlige af tre led.

52 Det andet anbringende, som ligeledes vedrører den appellerede doms præmis 62-66, er i det væsentlige rettet mod retlige fejl, som Retten begik, da den fastslog, at der ikke forelå en årsagsforbindelse mellem Frontex' adfærd og den angivelige ikke-økonomiske skade som følge af tilsidesættelser af grundlæggende rettigheder, der blev begået under flyrejsen tilbage til Tyrkiet. Dette anbringende består i det væsentlige af to led.

53 Det tredje anbringende, der består af to led vedrørende den appellerede doms præmis 67-71, er rettet mod retlige fejl, som Retten begik, da den fastslog, at den påkrævede årsagsforbindelse mellem de handlinger og undladelser, som Frontex foreholdes, og visse angivelige tab, var blevet brudt som følge af appellanternes egne valg.

54 Endelig er det fjerde anbringende, som vedrører den appellerede doms præmis 44-46, rettet mod retlige fejl, som Retten begik, da den fastslog, at en række forskellige dokumenter, som appellanterne havde indgivet til støtte for deres erstatningssøgsmål, skulle afvises.

A. Det første anbringendes andet og tredje led

1. Parternes argumenter

55 Med det første anbringendes andet og tredje led, som skal behandles samlet og først, har appellanterne i det væsentlige gjort gældende, at Retten begik en retlig fejl, idet den undlod at tage stilling til de otte anbringender, hvormed appellanterne tilsigtede at godtgøre, at Frontex havde begået uregelmæssigheder – og navnlig det ottende af disse anbringender vedrørende dette agenturs behandling af deres klager – forud for undersøgelsen af, om der forelå årsagsforbindelse. Appellanterne har gjort gældende, at denne undladelse påvirkede den appellerede doms konklusion, idet Retten – hvis den havde undersøgt de nævnte anbringender – nødvendigvis ville have bedømt de handlinger og undladelser fra Frontex' side, som disse anbringender var rettet mod, og herved have konkluderet, at betingelserne for, at dette agentur ifaldt ansvar uden for kontraktforhold, var opfyldt.

56 Frontex har anført, at det første anbringende skal afvises i sin helhed, eftersom appellanterne ikke tilstrækkeligt præcist har angivet, hvilke præmisser i den appellerede dom anbringendet er rettet mod. Desuden er dette anbringendes andet og tredje led uvirksomme og under alle omstændigheder ugrundede, eftersom Retten, såfremt den fastslår, at en af de tre betingelser for, at Unionen ifalder ansvar uden for kontraktforhold, ikke er opfyldt, ikke er forpligtet til at foretage en bedømmelse af de to øvrige betingelser.

2. Domstolens bemærkninger

57 Hvad for det første angår Frontex' formalitetsindsigelse vedrørende det første anbringende, hvorved det gøres gældende, at appellanterne ikke tilstrækkeligt præcist har angivet de præmisser i den appellerede dom, som de forskellige led i dette anbringende er rettet mod, følger

det af artikel 256, stk. 1, andet afsnit, TEUF, af artikel 58, første afsnit, i statutten for Den Europæiske Unions Domstol og af artikel 168, stk. 1, litra d), og artikel 169, stk. 2, i Domstolens procesreglement, at et appelskrift præcist skal angive, hvilke præmisser der anfægtes i den afgørelse, som påstås ophævet, og nøjagtigt anføre de retlige argumenter, der særligt støtter denne påstand, idet appellen eller det pågældende anbringende i modsat fald skal afvises (jf. kendelse af 26.4.1993, Kupka-Floridi mod ØSU, C-244/92 P, EU:C:1993:152, præmis 8 og 9, samt dom af 3.9.2015, Inuit Tapiriit Kanatami m.fl. mod Kommissionen, C-398/13 P, EU:C:2015:535, præmis 53 og den deri nævnte retspraksis, og af 15.7.2021, Deutsche Lufthansa mod Kommissionen, C-453/19 P, EU:C:2021:608, præmis 95).

58 I den foreliggende sag er det tilstrækkeligt at fastslå, at den argumentation, som appellanterne har fremført inden for rammerne af det første anbringendes andet og tredje led, i sin helhed forekommer tilstrækkeligt klar til, at de elementer i den appellerede dom, der anfægtes, og de juridiske argumenter, der påberåbes til støtte for denne kritik, kan identificeres med den nødvendige præcision, og at det følgelig er muligt for Domstolen at udøve sin legalitetskontrol.

59 Hvad for det andet angår realitetsbehandlingen af det første anbringendes andet og tredje led skal det indledningsvis bemærkes, at artikel 60, stk. 3, i forordning 2016/1624 – i lighed med artikel 340, stk. 2, TEUF, som denne bestemmelse udgør en konkretisering af – foreskriver, at Frontex for så vidt angår ansvar uden for kontraktforhold i overensstemmelse med de almindelige retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, skal erstatte skader forvoldt af dets afdelinger eller af dets personale under udøvelsen af deres hverv. Domstolens praksis vedrørende denne bestemmelse i EUF-traktaten er derfor relevant i den foreliggende sag.

60 Ifølge Domstolens faste praksis forudsætter Unionens ansvar uden for kontraktforhold i henhold til artikel 340, stk. 2, TEUF, at en række betingelser er opfyldt, nemlig at der foreligger en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder, at der foreligger et virkeligt tab, og at der er en direkte årsagsforbindelse mellem tilsidesættelsen af den forpligtelse, der påhviler skadevolderen, og de skadelidtes skade (dom af 5.3.1996, Brasserie du pêcheur og Factortame, C-46/93 og C-48/93, EU:C:1996:79, præmis 51, og af 5.3.2024, Kočner mod Europol, C-755/21 P, EU:C:2024:202, præmis 117 og den deri nævnte retspraksis).

61 Det fremgår ligeledes af denne retspraksis, at når en af disse betingelser ikke er opfyldt, skal sagsøgte frifindes i det hele, uden at det er nødvendigt at undersøge de øvrige betingelser for Unionens ansvar uden for kontraktforhold, og at Unionens retsinstanser er ikke forpligtet til at undersøge disse betingelser i en bestemt rækkefølge (dom af 21.12.2023, United Parcel Service mod Kommissionen, C-297/22 P, EU:C:2023:1027, præmis 61 og den deri nævnte retspraksis).

62 Retten begik følgelig for det første principielt ikke nogen fejl, da den dels besluttede at undersøge betingelsen om, at der skal foreligge en årsagsforbindelse først, uden forinden at have undersøgt de otte anbringender, hvormed appellanterne tilsigtede at godtgøre, at Frontex havde begået uregelmæssigheder. For det andet var Retten, da den på grundlag af denne undersøgelse konkluderede, at denne betingelse ikke var opfyldt, ikke forpligtet til derudover at undersøge de to andre betingelser for Frontex' ansvar uden for kontraktforhold, herunder navnlig den angiveligt ulovlige karakter af Frontex' adfærd, som var genstand for de otte anbringender, som appellanterne har foreholdt Retten ikke at have undersøgt.

63 Det første anbringendes andet og tredje led er derfor ugrundede.

B. Det første anbringendes første led og det andet anbringendes første led

64 Det første anbringendes første led vedrører i det væsentlige en tilsidesættelse af dels artikel 14, stk. 2, artikel 27, stk. 1, artikel 28, stk. 1, og artikel 34, stk. 1-3, i forordning 2016/1624, dels denne forordnings artikel 5, stk. 1, i forbindelse med Rettens konstatering af, at der ikke var årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex foreholdes, og de angivelige tab som følge af, at appellanterne blev omfattet af den omtvistede tilbagesendelsesoperation, hvilket de har gjort gældende var ulovligt, da der ikke var truffet afgørelser om tilbagesendelse af dem.

65 Det andet anbringendes første led er støttet på en tilsidesættelse af de samme bestemmelser som dem, der omhandles i det første anbringendes første led, i forbindelse med Rettens konstatering af, at der ikke var årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex foreholdes, og den angivelige skade som følge af de tilsidesættelser af deres grundlæggende rettigheder, der blev begået under flyrejsen tilbage til Tyrkiet i forbindelse med den omtvistede tilbagesendelsesoperation. Derudover gentager dette led i det andet anbringende den kritik, der er fremsat i det første anbringendes første led.

66 Da det første anbringendes første led og det andet anbringendes første led i det væsentlige vedrører en tilsidesættelse af de samme bestemmelser og vedrører den samme bedømmelse fra Rettens side, nemlig den, der fremgår af den appellerede doms præmis 62-66, skal de behandles samlet.

1. Parternes argumenter

67 Det første anbringendes første led, hvorved appellanterne har gjort gældende, at deres tilbagesendelse til Tyrkiet er ulovlig, fordi de græske myndigheder ikke havde truffet nogen afgørelse om tilbagesendelse af dem, indeholder to klagepunkter.

68 Med det første klagepunkt har appellanterne i det væsentlige foreholdt Retten, at den implicit fastslog, at Frontex ikke var forpligtet til at kontrollere, om der forelå en sådan afgørelse.

69 Appellanterne har gjort gældende, at det dels følger af artikel 2, nr. 13) og 14), i forordning 2016/1624, at de nationale myndigheder er forpligtet til at vedtage en skriftlig afgørelse om tilbagesendelse, inden en tredjelandsstatsborger lovligt kan udsendes fra deres område i forbindelse med en tilbagesendelsesoperation, dels følger af denne forordnings artikel 14, stk. 2, artikel 27, stk. 1, og artikel 34, stk. 1-3, at Frontex skal sikre sig, at personer ikke omfattes af en tilbagesendelsesoperation, som agenturet koordinerer, hvis de ikke har været genstand for en sådan afgørelse.

70 Det var derfor med urette, at Retten lagde det i artikel 28, stk. 1, i forordning 2016/1624 foreskrevne forbud mod, at Frontex behandler spørgsmålet om, hvorvidt en afgørelse om tilbagesendelse er begrundet, til grund med henblik på at fritage Frontex fra enhver forpligtelse i denne henseende.

71 Med det andet klagepunkt har appellanterne i det væsentlige gjort gældende, at Retten tilsidesatte artikel 5, stk. 1, i forordning 2016/1624, som indfører et solidarisk ansvar for Frontex og den pågældende medlemsstat for de skader, som personer, der er omfattet af en fælles tilbagesendelsesoperation, har lidt som følge af tilsidesættelser af grundlæggende rettigheder begået i forbindelse med denne operation.

72 Endelig har appellanterne med det andet anbringendes første led i det væsentlige gjort gældende, at hvis Retten havde taget hensyn til Frontex' forpligtelse til at kontrollere, om de faktisk havde været genstand for en afgørelse om tilbagesendelse, burde den have fastslået, at der var en årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex foreholdes, og den ulovlige behandling, som de hævder at have været udsat for under tilbagesendelsen med fly, eftersom en overholdelse af denne forpligtelse ville have pålagt Frontex at forhindre deres ulovlige tilbagesendelse. De har i øvrigt gentaget deres argumentation om, at der foreligger et solidarisk ansvar.

73 Frontex har principalt gjort gældende, at det første anbringendes første led og det andet anbringendes første led skal afvises. De er nemlig for det første baseret på en anfægtelse af Rettens konstatering af, at der foreligger en afgørelse om tilbagesendelse. For det andet er klagepunktet om Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar, der er fremsat inden for rammerne af disse to led, nyt, eftersom eksistensen af et sådant solidarisk ansvar ikke blev påberåbt for Retten. For det tredje har appellanterne ikke angivet de præmisser i den appellerede dom, som de nævnte led er rettet mod, tilstrækkeligt præcist.

74 Subsidiært har Frontex bestridt, at disse led er begrundede.

75 Ud over at Retten, i modsætning til hvad appellanterne har gjort gældende, ikke fejlagtigt kvalificerede deres søgsmål som et søgsmål rettet mod de græske myndigheders afgørelser om afslag på at tildele dem international beskyttelse og om at anordne deres tilbagesendelse, har Frontex indledningsvis gjort gældende, at appellanterne har lagt en urigtig fortolkning af de bestemmelser i forordning 2016/1624, som de har påberåbt sig, til grund, som er i strid med princippet om loyalt samarbejde og princippet om kompetencetildeling, der er fastsat i henholdsvis artikel 4, stk. 3, TEU og artikel 5, stk. 1 og 2, TEU.

76 For det første indebærer princippet om loyalt samarbejde nemlig, at Frontex i fuld tillid skal kunne antage, at de dokumenter, som de nationale myndigheder har fremlagt – i det foreliggende tilfælde en liste over de personer, der er genstand for den omtvistede tilbagesendelsesoperation – er korrekte, hvilket omfatter en formodning om lovlighed, der indebærer en forpligtelse til at anerkende disse dokumenter som retligt gyldige. Frontex kan kun rejse tvivl om denne formodning i situationer, hvor agenturet har kendskab til tilstrækkeligt objektive og klare faktiske omstændigheder, der indikerer en mulighed for, at de dokumenter, som de nationale myndigheder har fremlagt, er fejlbehæftede, hvilket medfører en kontrolforpligtelse. Appellanterne gjorde imidlertid ikke for Retten gældende, at der forelå sådanne faktiske omstændigheder i den foreliggende sag.

77 For det andet har Frontex i det væsentlige gjort gældende, at princippet om kompetencetildeling pålægger agenturet at respektere medlemsstaternes enekompetence med hensyn til en eventuel tildeling af international beskyttelse og vedtagelsen af afgørelser om tilbagesendelse.

78 Dernæst har Frontex gjort gældende, at chartrets bestemmelser ikke kan tillægge agenturet nogen kompetence, som det ikke har i henhold til andre EU-retlige bestemmelser.

79 Endelig har Frontex vedrørende eksistensen af et solidarisk ansvar for erstatning anført dels, at eksistensen af et sådant ansvar ikke fritager appellanterne for at bevise, bl.a., at der foreligger en direkte årsagsforbindelse, hvilket de ikke har gjort. Dels forudsætter et solidarisk ansvar for Frontex, at de græske myndigheder er ansvarlige i henhold til græsk ret, hvilket indebærer, at

Retten skulle foretage en bedømmelse, der henhører under national ret, hvilket den ikke har kompetence til. Den omstændighed, at der ikke er foretaget en bedømmelse i denne henseende, kan derfor ikke udgøre en tilsidesættelse af EU-retten.

2. Domstolens bemærkninger

a) Formaliteten med hensyn til de to klagepunkter i det første anbringendes første led og det andet anbringendes første led

80 Frontex har for det første gjort en formalitetsindsigelse gældende mod det første anbringendes første led i det hele og det andet anbringendes første led, idet appellanterne med disse led har rejst tvivl om en faktuel konstatering fra Rettens side, nemlig at der foreligger en afgørelse om tilbagesendelse, som de græske myndigheder har truffet over for appellanterne.

81 I denne henseende er det imidlertid tilstrækkeligt at bemærke, at dette argument beror på en urigtig læsning af den appellerede dom. I den dom begrænsede Retten nemlig sin bedømmelse af Frontex' ansvar uden for kontrakt til kun at omfatte en undersøgelse af betingelsen om, at der skal være årsagsforbindelse mellem den foreholdte adfærd og det angivelige tab, uden at Retten tog stilling til, om appellanterne havde været genstand for en afgørelse om tilbagesendelse.

82 Hvad for det andet angår det andet klagepunkt i det første anbringendes første led, som i øvrigt er gentaget bl.a. i forbindelse med det andet anbringendes første led, og som vedrører Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar, har Frontex bestridt, at dette klagepunkt kan antages til realitetsbehandling på grund af dets angiveligt nye karakter. Appellanterne har imidlertid gjort gældende, at de fremsatte et anbringende om et sådant solidarisk ansvar for Retten, og de har i denne forbindelse henvist til punkt 5 og 13 i stævningen i første instans. De har for så vidt angår realiteten tilføjet, at den omstændighed, at mere end én aktør er involveret i skadens indtræden, ikke fritager den ene eller den anden part for ansvaret for sine handlinger, og at det ikke er nødvendigt at fastslå, om Den Hellenske Republik har overholdt sine egne forpligtelser.

83 I overensstemmelse med artikel 170, stk. 1, i Domstolens procesreglement må der ikke i appelskriftet foretages nogen ændring af sagens genstand, som den forelå for Retten. Domstolens kompetence under en appelsag er således begrænset til en bedømmelse af den retlige afgørelse, der er blevet truffet vedrørende de anbringender og argumenter, som er blevet behandlet i første instans. En part kan følgelig ikke for første gang for Domstolen fremsætte et anbringende, som vedkommende ikke har fremsat for Retten, idet dette ville være ensbetydende med at give parten adgang til at forelægge Domstolen – der har en begrænset kompetence i appelsager – en mere omfattende tvist end den, der blev forelagt Retten (dom af 6.10.2021, Sigma Alimentos Exterior mod Kommissionen, C-50/19 P, EU:C:2021:792, præmis 38 og den deri nævnte retspraksis).

84 I den foreliggende sag skal det fastslås, at appellanterne i de to punkter i stævningen i første instans, som de har henvist til, gjorde gældende, at Frontex skulle kunne ifalde ansvar for sit eget personales handlinger sideløbende med medlemsstaternes ansvar for deres egne ansattes handlinger.

85 I denne henseende bemærkes, at det solidariske ansvar principielt indebærer, at når en skade påføres en tredjemand som følge af flere personers fælles ansvarspådragende adfærd, er hver af disse forpligtet til at yde erstatning for skaden i sin helhed, idet den skadelidte tredjemand har ret til at kræve fuld erstatning for den lidte skade, indtil den pågældende har fået fuld erstatning, med

forbehold af det regreskrav, som den ansvarlige person, der har erstattet den lidte skade fuldt ud, kan gøre gældende mod enhver anden medansvarlig under hensyntagen til deres relative ansvar for skaden. En sådan ordning med solidarisk ansvar udgør en undtagelse fra de almindelige principper for Unionens ansvar uden for kontraktforhold (jf. i denne retning dom af 5.3.2024, Kočner mod Europol, C-755/21 P, EU:C:2024:202, præmis 62 og 64).

86 Det må imidlertid dels fastslås, at appellanterne i de punkter i deres stævning for Retten, som de har henvist til med henblik på at bestride, at klagepunktet om Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar skulle være nyt, ikke gjorde gældende, at der foreligger et sådant ansvar, som indebærer en forpligtelse for Frontex til at yde dem fuld erstatning for de skadelige følger af dets og Den Hellenske Republiks personales fælles ansvarspådragende handlinger, uafhængigt af de konkrete konsekvenser af deres respektive fejl. Appellanterne gjorde nemlig blot gældende, at Frontex havde pådraget sig ansvar for de skader, der var forårsaget af dets afdelinger eller dets personales ansvarspådragende handlinger, parallelt med denne medlemsstats ansvar for skader forårsaget af dets eget personales ansvarspådragende handlinger, og at det følgelig var vigtigt at sondre mellem Frontex' opgaver og forpligtelser og medlemsstatens opgaver og forpligtelser, idet de fremhævede – således som de også har gjort det i forbindelse med appellen – at Frontex kunne ifalde ansvar uafhængigt af spørgsmålet om, hvorvidt Den Hellenske Republik havde overholdt de forpligtelser, der påhvilede denne medlemsstat.

87 Dels må det – selv om en appellant kan iværksætte en appel for Domstolen, idet vedkommende fremsætter anbringender, som på det retlige plan tilsigter at bestride rigtigheden af retlige betragtninger, der udspringer af selve den appellerede dom, for så vidt som de udgør de begrundelser, som Retten har lagt til grund for visse af sine vurderinger, uafhængigt af den argumentation, som parterne har fremført for Retten (jf. i denne retning dom af 29.11.2007, Stadtwerke Schwäbisch Hall m.fl. mod Kommissionen, C-176/06 P, EU:C:2007:730, præmis 17, og af 3.7.2025, Parlamentet mod TC, C-529/23 P, EU:C:2025:521, præmis 82) – fastslås, at den appellerede dom i den foreliggende sag ikke indeholder nogen del vedrørende eksistensen af et eventuelt solidarisk ansvar for Frontex. Det er i øvrigt udelukket, at Retten implicit kan have afgjort dette spørgsmål. Dette spørgsmål vedrører nemlig fastsættelsen af den erstatningsudløsende skade, der kan tilskrives en person, der tidligere er blevet anerkendt som medophavsmand til denne skade. Dette spørgsmål er således ikke relevant for undersøgelsen af betingelsen om, at der skal være årsagsforbindelse mellem den angiveligt ansvarspådragende handling og det angivelige tab, som Retten begrænsede sig til at behandle i den appellerede dom.

88 Følgelig skal det andet klagepunkt i det første anbringendes første led om Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar, som i øvrigt bl.a. gentages i forbindelse med det andet anbringendes første led, afvises.

89 Hvad for det tredje og sidste angår den formalitetsindsigelse vedrørende de nævnte led, som Frontex har gjort gældende som følge af, at de præmisser i den appellerede dom, som disse led er rettet mod, ikke er tilstrækkeligt præcist angivet, skal denne indsigelse forkastes af de samme grunde som dem, der er anført i nærværende doms præmis 58.

b) Realiteten vedrørende til det første klagepunkt i det første anbringendes første led og det andet anbringendes første led

90 Med det første klagepunkt i det første anbringendes første led og med det andet anbringendes første led har appellanterne i det væsentlige gjort gældende, at Retten begik en retlig fejl, idet den tilsidesatte den forpligtelse, som Frontex er pålagt ved forordning 2016/1624, til at sikre sig, at

enhver person, der indgår i en tilbagesendelsesoperation, som Frontex koordinerer, har været genstand for en skriftlig afgørelse om tilbagesendelse, selv om appellanterne gjorde gældende, at en sådan afgørelse ikke var blevet truffet over for dem. Appellanterne har heraf udledt, at hvis Retten ikke havde begået denne fejl, ville den have været nødt til at fastslå, at der forelå en årsagsforbindelse mellem Frontex' adfærd og de tab, som de angiveligt har lidt, navnlig som følge af gennemførelsen af flyrejsen tilbage til Tyrkiet.

91 For Retten foreholdt appellanterne Frontex, at det havde koordineret en fælles tilbagesendelsesoperation, inden for rammerne af hvilken flere af appellanternes grundlæggende rettigheder var blevet tilsidesat, hvilket medførte forskellige økonomiske og ikke-økonomiske tab, som de krævede erstattet af dette agentur.

92 Hvad angår inddragelsen af appellanterne i denne operation bemærkede Retten i den appellerede doms præmis 64 og 65 dels, at artikel 2, litra f), og artikel 4, 6, 8 og 31 i direktiv 2013/32 samt artikel 6, stk. 1, i direktiv 2008/115 tillægger medlemsstaterne enekompetence til henholdsvis at behandle ansøgninger om international beskyttelse og kontrollere om afgørelser om tilbagesendelse er begrundede, dels at Frontex i henhold til artikel 27, stk. 1, litra a) og b), og artikel 28, stk. 1, i forordning 2016/1624 alene har til opgave at yde teknisk og operationel bistand til medlemsstaterne uden at tage stilling til, om afgørelserne om tilbagesendelse er begrundede. Retten konkluderede på den baggrund i den appellerede doms præmis 66, at eftersom kompetencen for så vidt angår såvel behandlingen af ansøgningerne om international beskyttelse som vurderingen af, om afgørelserne om tilbagesendelse er begrundede, er tillagt medlemsstaterne og ikke Frontex, kunne der ikke fastslås en direkte årsagsforbindelse mellem den adfærd, som dette agentur blev foreholdt, og de angivelige økonomiske tab vedrørende de udgifter, som appellanterne havde afholdt i Tyrkiet og Irak, samt den angivelige ikke-økonomiske skade, der bestod i bl.a. en følelse af angst i forbindelse med flyrejsen tilbage til Tyrkiet.

93 Med disse betragtninger udelukkede Retten således, at der forelå en årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex blev foreholdt, og de pågældende tab, uden først at have taget stilling til spørgsmålet om, hvorvidt der var blevet vedtaget en afgørelse om tilbagesendelse over for appellanterne, idet den fandt, at dette ikke var relevant, da Frontex ikke havde kompetence til at vurdere, om en sådan afgørelse var begrundet.

94 Appellanterne har imidlertid i det væsentlige gjort gældende, at de nævnte betragtninger er behæftet med en retlig fejl, for så vidt som de ikke tager hensyn til Frontex' egne forpligtelser på området for beskyttelse af grundlæggende rettigheder, navnlig hvad angår overholdelsen af princippet om non-refoulement, i medfør af hvilke forpligtelser dette agentur er forpligtet til at sikre sig, at personer, der er omfattet af en fælles tilbagesendelsesoperation koordineret af Frontex, har været genstand for en afgørelse om tilbagesendelse.

95 I denne henseende fremgår det af chartrets artikel 51, stk. 1, at dets bestemmelser er rettet til Unionens institutioner, organer, kontorer og agenturer under iagttagelse af nærhedsprincippet samt til medlemsstaterne, når de gennemfører EU-retten, således at de respekterer rettighederne, overholder principperne og fremmer anvendelsen heraf i overensstemmelse med deres respektive kompetencer og under overholdelse af grænserne for de kompetencer, der er tildelt Unionen i traktaterne.

96 Artikel 34, stk. 1 og 2, i forordning 2016/1624 afspejler disse forpligtelser i forhold til Frontex og medlemsstaternes nationale myndigheder med ansvar for grænseforvaltning, som i henhold til denne forordnings artikel 3 tilsammen udgør den europæiske grænse- og kystvagt, idet disse

bestemmelser pålægger denne grænse- og kystvagt at sikre beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med udførelsen af sine opgaver i henhold til den nævnte forordning, navnlig princippet om non-refoulement. Med henblik på dette foreskriver andet afsnit i nævnte stk. 1, at Frontex skal opstille, videreudvikle og gennemføre en strategi for grundlæggende rettigheder, der omfatter en virkningsfuld mekanisme for tilsyn med overholdelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med alle agenturets aktiviteter.

97 Denne forpligtelse til at sikre beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med udførelsen af den europæiske grænse- og kystvagts opgaver i henhold til forordning 2016/1624, som således påhviler bl.a. Frontex, er i forhold til dette agentur ligeledes konkretiseret ved en række bestemmelser i denne forordning.

98 Artikel 16, stk. 2 og 3, i forordning 2016/1624 foreskriver således, at Frontex' administrerende direktør for enhver fælles operation ved de ydre grænser skal udarbejde en operationel plan, som aftales med værtsmedlemsstaten i samråd med de deltagende medlemsstater, og som er bindende for alle parter, der er involveret i operationen. Planen skal indeholde en detaljeret angivelse af de organisatoriske og proceduremæssige aspekter, der anses for nødvendige for dens gennemførelse, idet den skal omfatte bl.a. en beskrivelse af opgaver og ansvarsområder med hensyn til overholdelse af de grundlæggende rettigheder. I overensstemmelse med denne forordnings artikel 22, stk. 1 og stk. 3, litra b), skal Frontex sikre, at den operationelle plan gennemføres korrekt, navnlig gennem de koordinationsansvarlige, der udpeges af Frontex' administrerende direktør, og som handler i forbindelse med alle aspekter af indsættelsen af de europæiske grænse- og kystvagthold, herunder ved at overvåge, at den operationelle plan gennemføres korrekt med hensyn til beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder.

99 Hvad navnlig angår tilbagesendelse fastsætter artikel 27, stk. 1 og 2, i forordning 2016/1624 bl.a., at Frontex under overholdelse af de grundlæggende rettigheder og generelle principper i EU-retten samt folkeretten, herunder forpligtelser vedrørende beskyttelse af flygtninge og børns rettigheder, på teknisk og operationelt plan koordinerer medlemsstaternes tilbagesendelsesrelaterede aktiviteter og yder teknisk og operationel bistand til de medlemsstater, der er udsat for særlige »udfordringer« med hensyn til deres tilbagesendelsessystemer, herunder rådgivning om gennemførelsen og forvaltningen af tilbagesendelsesprocedurer i overensstemmelse med direktiv 2008/115.

100 Hvad nærmere bestemt angår tilbagesendelsesoperationer, som i henhold til artikel 2, nr. 12) og 14), i forordning 2016/1624 er operationer, der koordineres af Frontex, vedrørende tilbagesendelse af personer, der er genstand for en afgørelse om tilbagesendelse, som overholder direktiv 2008/115, bestemmer denne forordnings artikel 28, stk. 1, at Frontex i overensstemmelse med dette direktiv yder den nødvendige bistand og efter anmodning fra en eller flere deltagende medlemsstater sikrer koordineringen eller tilrettelæggelsen af tilbagesendelsesoperationer.

101 Som generaladvokaten har anført i punkt 77 i forslaget til afgørelse, følger det af samtlige de bestemmelser, der er nævnt i nærværende doms præmis 96 og 98-100, at de fælles tilbagesendelsesoperationer, der koordineres af Frontex, kun kan vedrøre personer, der har været genstand for eksigible individuelle afgørelser om tilbagesendelse, hvorom det i artikel 12, stk. 1, i direktiv 2008/115 præciseres, at de skal være skriftlige.

102 Henset til de konkrete forpligtelser, som forordning 2016/1624 pålægger Frontex i forbindelse med koordineringen af fælles tilbagesendelsesoperationer, er dette agentur derfor forpligtet til at kontrollere, at der foreligger sådanne afgørelser for alle de personer, som en medlemsstat har til

hensigt at lade være omfattet af sådanne operationer, med henblik på at sikre, at operationerne overholder de krav, der følger af denne forordning, samt overholder de berørte personers grundlæggende rettigheder, og navnlig princippet om non-refoulement.

103 Det var derfor med urette, at Retten fastslog, at Frontex ikke påtog sig nogen forpligtelse for så vidt angår de afgørelser om tilbagesendelse, som skal være vedtaget for de personer, der er omfattet af en fælles tilbagesendelsesoperation, der koordineres af dette agentur, med den begrundelse, at agenturets opgave udelukkende består i at yde teknisk og operationel bistand til medlemsstaterne uden at Frontex kan tage stilling til, om afgørelserne om tilbagesendelse er begrundede. Som generaladvokaten har anført i punkt 79 i forslaget til afgørelse, indebærer en kontrol af, om der foreligger sådanne afgørelser, nemlig ikke nogen form for prøvelse af, om de er begrundede, og griber derfor ikke ind i den enekompetence, som medlemsstaterne har på dette område i henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 2008/115.

104 I øvrigt er de argumenter, som Frontex har fremført til støtte for sit argument om, at agenturet i det væsentlige ikke påtog sig en forpligtelse i denne henseende, ikke relevante.

105 Dels tilsidesættes princippet om kompetencetildeling, der er fastsat i artikel 5, stk. 1 og 2, TEU, og hvorefter Unionen kun handler inden for rammerne af de beføjelser, som medlemsstaterne har tildelt den i traktaterne, med henblik på at nå de mål, der er fastsat i disse traktater, på ingen måde af Frontex' forpligtelse til at kontrollere, om der foreligger afgørelser om tilbagesendelse, eftersom denne forpligtelse pålægges Frontex ved forordning 2016/1624 under overholdelse af medlemsstaternes kompetencer.

106 Dels har princippet om loyalt samarbejde, der er fastsat i artikel 4, stk. 3, TEU, og som inden for rammerne af forordning 2016/1624 specifikt er nævnt i forordningens artikel 9 vedrørende den pligt til samarbejde i god tro, som Frontex og de nationale myndigheder med ansvar for grænseforvaltning og tilbagesendelse er underlagt, ganske vist en væsentlig betydning i forbindelse med relationerne mellem dette agentur og disse nationale myndigheder inden for rammerne af den europæiske grænse- og kystvagt.

107 Princippet om loyalt samarbejde kan imidlertid ikke fortolkes således, at det gør det muligt for Frontex at unddrage sig de konkrete forpligtelser, som det er pålagt ved forordning 2016/1624, i forbindelse med koordineringen af fælles tilbagesendelsesoperationer, og navnlig forpligtelsen til at kontrollere, at der findes skriftlige og eksigible afgørelser om tilbagesendelse for alle de personer, som en medlemsstat har til hensigt at lade være omfattet af sådanne operationer, med henblik på at sikre, at disse operationer overholder de krav, der følger af denne forordning, og de berørte personers grundlæggende rettigheder, og navnlig princippet om non-refoulement.

108 Tværtimod kan pligten til loyalt samarbejde, for så vidt som den også påhviler Frontex, styrke disse forpligtelser og navnlig tilskynde Frontex til at støtte medlemsstaterne, således at disse udfører de opgaver, der påhviler dem i forbindelse med sådanne operationer, på en måde, der fuldt ud overholder EU-retten og navnlig de grundlæggende rettigheder.

109 Spørgsmålet om, hvorvidt princippet om loyalt samarbejde, således som Frontex har gjort gældende, skaber en formodning for lovlighed, der i mangel af særlige omstændigheder knytter sig til de dokumenter, som medlemsstaterne har fremsendt, er desuden ikke relevant i den foreliggende sag. Som dette agentur bekræftede i retsmødet for Domstolen, havde de græske myndigheder nemlig ikke inden den omhandlede fælles tilbagesendelsesoperation forelagt agenturet en liste over personer, der var genstand for afgørelser om tilbagesendelse, men havde

alene tilsendt Frontex en liste over personer, der ikke havde indgivet en asylansøgning. Denne sidstnævnte liste er imidlertid i sig selv uden betydning for, om der foreligger afgørelser om tilbagesendelse som omhandlet i artikel 6, stk. 1, i direktiv 2008/115, således at selv hvis det antages, at et sådant dokument kan være omfattet af en formodning om lovlighed, gjorde denne liste det ikke muligt for Frontex at antage, at appellanterne havde været genstand for skriftlige og eksigible afgørelser om tilbagesendelse.

110 Det følger af det ovenstående, at Rettens bedømmelse i den appellerede doms præmis 66, hvorefter der i det væsentlige ikke kan være nogen årsagsforbindelse mellem Frontex' adfærd og de angivelige tab, der er omhandlet i denne præmis i den appellerede dom, er støttet på den fejlagtige betragtning, at Frontex ikke påtager sig en forpligtelse med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt alle de personer, der er omfattet af en fælles tilbagesendelsesoperation koordineret af dette agentur, har været genstand for en afgørelse om tilbagesendelse eller ej.

111 I modsætning til hvad appellanterne har gjort gældende inden for rammerne af det andet anbringendes første led, betyder den omstændighed, at Frontex er underlagt en kontrolforpligtelse i denne henseende, imidlertid ikke, at der nødvendigvis er en årsagsforbindelse mellem en eventuel tilsidesættelse af denne forpligtelse og alle eller en del af de tab, som appellanterne hævder at have lidt.

112 Eksistensen af en sådan årsagssammenhæng skal ganske vist undersøges under hensyntagen til denne kontrolforpligtelse og mere generelt til de forpligtelser, der er pålagt Frontex med henblik på at sikre, at de fælles tilbagesendelsesoperationer overholder de krav, der følger af forordning 2016/1624, og de berørte personers grundlæggende rettigheder. Denne undersøgelse skal imidlertid foretages under hensyntagen til alle de relevante faktiske omstændigheder, som det påhviler Retten at fastslå, og til de retlige bedømmelser, der påkræves.

113 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at det første klagepunkt i det første anbringendes første led er begrundet, og at det andet anbringendes første led skal forkastes som ugrundet.

C. Det andet anbringendes andet led

1. Parternes argumenter

114 Med det andet anbringendes andet led har appellanterne kritiseret Rettens bedømmelse i den appellerede doms præmis 66, hvorefter ansvaret for eventuelle tilsidesættelser af deres grundlæggende rettigheder begået under flyrejsen tilbage til Tyrkiet udelukkende påhviler Den Hellenske Republik.

115 De har gjort gældende, at denne bedømmelse, der er støttet på artikel 42, stk. 1 og 2, i forordning 2016/1624, er fejlbehæftet, eftersom disse bestemmelser udelukkende vedrører ansvaret for værtsmedlemsstatens personale »på et lavere ledelsesniveau« og ikke Frontex' ansvar for dets personales manglende overholdelse af de forpligtelser, der følger af denne forordning. Den relevante bestemmelse i denne henseende er den nævnte forordnings artikel 60, stk. 3, om Frontex' ansvar uden for kontraktforhold for skader forvoldt af dets afdelinger eller dets personale under udøvelsen af deres hverv.

116 Ifølge appellanterne gør Rettens fortolkning af artikel 42, stk. 1 og 2, i forordning 2016/1624 denne forordnings artikel 16, 22, 25, 26, 28 og 34 samt artikel 4 i Frontex' adfærdskodeks og trin 1-5 i den operationelle standardprocedure, som udgør en helhed af bestemmelser, der pålægger Frontex forpligtelser med henblik på at sikre en effektiv kontrol med overholdelsen af de grundlæggende rettigheder, indholdsløse. Denne fortolkning ville ligeledes bringe den korrekte anvendelse af artikel 8, stk. 6, i direktiv 2008/115, hvorefter medlemsstaterne sørger for en effektiv ordning for tilsyn med tvangsmæssig tilbagesendelse, i fare.

117 Appellanterne har endvidere gentaget klagepunktet om Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar, således som det er formuleret i forbindelse med det første appelanbringendes første led.

118 Frontex har indledningsvis gjort gældende, at det andet anbringendes andet led er uvirksomt, eftersom begrundelsen i den appellerede doms præmis 66 vedrørende artikel 42, stk. 1 og 2, i forordning 2016/1624 blot er anført for fuldstændighedens skyld.

119 Endvidere kan klagepunktet om solidarisk hæftelse ifølge Frontex ikke antages til realitetsbehandling, da det er nyt.

120 Endelig har Frontex gjort gældende, at det andet anbringendes andet led, inden for rammerne af hvilket appellanterne har gentaget de argumenter, som de fremførte i første instans, vedrørende Frontex' angivelige kompetencer til navnlig at efterprøve, om de personer, der er omfattet af en fælles tilbagesendelsesoperation, har været genstand for en afgørelse om tilbagesendelse, ugrundet, eftersom EU-lovgiver ikke har tillagt Frontex sådanne kompetencer.

2. Domstolens bemærkninger

121 Hvad for det første angår den angiveligt uvirksomme karakter af det andet anbringendes andet led fremgår det af nærværende doms præmis 110, at Rettens bedømmelse, hvorefter enhver årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex foreholdes, og de tab, som appellanterne har påberåbt sig, skal forkastes med den begrundelse, at dette agentur ikke påtager sig nogen forpligtelse med hensyn til kontrollen af, om der foreligger en afgørelse om tilbagesendelse for personer, der er omfattet af en fælles tilbagesendelsesoperation koordineret af dette agentur, er behæftet med en retlig fejl. Dette led, der vedrører en yderligere retlig fejl, som Retten angiveligt begik ved i det væsentlige at fastslå, at ansvaret for eventuelle tilsidesættelser af grundlæggende rettigheder i forbindelse med en returflyvning udelukkende påhviler værtsmedlemsstaten, er derfor ikke uvirksomt.

122 Hvad for det andet angår gentagelsen af klagepunktet om Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar skal dette klagepunkt, af de grunde, der er anført i nærværende doms præmis 83-87, afvises.

123 Hvad for det tredje og sidste angår spørgsmålet om, hvorvidt det andet anbringendes andet led er begrundet, skal det bemærkes, at Retten – således som det fremgår af sidste sætningsled i andet punktum i den appellerede doms præmis 66 – i det væsentlige fandt, at flyrejsen tilbage til Tyrkiet i overensstemmelse med artikel 42, stk. 1, i forordning 2016/1624 principielt var værtsmedlemsstatens ansvar, med forbehold for sidstnævntes eventuelle søgsmål i henhold til denne artikels stk. 2 mod et holdmedlems oprindelsesmedlemsstat for skader forårsaget ved grov uagtsomhed eller forsætlig forsømmelse fra holdmedlemmets side.

124 Herved fastslog Retten implicit, at Frontex ikke selv påtager sig nogen forpligtelse i forbindelse med eventuelle krænkelser af grundlæggende rettigheder begået under en returflyvning, der finder sted i forbindelse med en fælles tilbagesendelsesoperation. Den omstændighed, at der er sket sådanne tilsidesættelser, kan derfor under ingen omstændigheder tilskrives Frontex, og der kan derfor ikke være nogen årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex foreholdes, og den ikke-økonomiske skade, der følger af de tilsidesættelser af appellanternes grundlæggende rettigheder, som de angiveligt har lidt under flyvningen tilbage til Tyrkiet.

125 I denne henseende skal det fastslås, at Retten med rette fandt, at artikel 42, stk. 1, i forordning 2016/1624 opstiller et princip om, at når europæiske grænse- og kystvagthold udfører opgaver i en værtsmedlemsstat, er denne medlemsstat for ansvarlig for den skade, disse holdmedlemmer måtte forvolde. Dette ansvar er i overensstemmelse med reglen i denne forordnings artikel 21, stk. 1, og artikel 40, stk. 3, hvorefter holdmedlemmerne modtager instrukser fra værtsmedlemsstaten og kun kan udføre opgaver og udøve beføjelser i henhold til instrukser fra, og som hovedregel under tilstedeværelse af, grænsevagter eller personale, der er involveret i tilbagesendelsesrelaterede opgaver, fra værtsmedlemsstaten.

126 Artikel 42, stk. 1, i forordning 2016/1624 kan imidlertid ikke fortolkes således, at værtsmedlemsstatens ansvar fuldstændigt udelukker ethvert ansvar for Frontex i forbindelse med eventuelle krænkelser af grundlæggende rettigheder begået i forbindelse med en tilbagesendelsesoperation.

127 I henhold til denne forordnings artikel 60, stk. 3, ifalder Frontex nemlig ansvar uden for kontraktforhold for enhver skade forvoldt af dets afdelinger eller dets personale under udøvelsen af deres hverv i overensstemmelse med de samme principper som dem, der gælder for Unionens ansvar uden for kontraktforhold. Muligheden for konkurrerende erstatningsansvar kan derfor ikke udelukkes a priori.

128 Under omstændigheder som dem, der er tale om i den foreliggende sag, kan Frontex' ansvar kun udelukkes, såfremt det godtgøres, at de påberåbte uregelmæssigheder nødvendigvis ikke har forbindelse med en ansvarspådragende handling eller undladelse fra Frontex' afdelingers eller personales side, eller at dette agenturs angivelige forsømmelser under alle omstændigheder ikke har nogen forbindelse med de angivelige tab.

129 Dette er imidlertid ikke tilfældet i denne sag.

130 Som det fremgår af nærværende doms præmis 96-102, pålægger forordning 2016/1624 nemlig Frontex forpligtelser med henblik på at sikre overholdelsen af navnlig de grundlæggende rettigheder i forbindelse med de tilbagesendelsesoperationer, som agenturet koordinerer, hvilke forpligtelser følger dels af den generelle forpligtelse for den europæiske grænse- og kystvagt, som Frontex er en del af, til at sikre beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med udførelsen af denne enheds opgaver i henhold til denne forordning, dels Frontex' forpligtelse til effektivt at overvåge overholdelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med alle dets aktiviteter. Alle disse forpligtelser skal navnlig gennemføres ved hjælp af den operationelle plan, der er foreskrevet i den nævnte forordnings artikel 16, som Frontex skal udarbejde for hver fælles tilbagesendelsesoperation, og som er bindende for alle de parter, der er involveret i denne operation, idet det i samme forordnings artikel 21, stk. 1 og 3, præciseres, at værtsmedlemsstaten er forpligtet til at følge denne plan i forbindelse med de instrukser, som den udsteder til de europæiske grænse- og kystvagthold under deres indsættelse, under Frontex' koordinationsansvarliges tilsyn.

131 Endvidere kan Frontex i henhold til artikel 21, stk. 2, i forordning 2016/1624 via sin koordinationsansvarlige meddele værtsmedlemsstaten sine holdninger til de instruktioner, som denne har givet. I øvrigt tillader denne forordnings artikel 20, stk. 1, Frontex at indsætte eksperter fra sit eget personale ved fælles tilbagesendelsesoperationer, ud over de koordinationsansvarlige.

132 Det fremgår af disse betragtninger, at Frontex i henhold til forordning 2016/1624 påtager sig en række forpligtelser, der har til formål at sikre overholdelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med fælles tilbagesendelsesoperationer. Det kan derfor ikke på forhånd udelukkes, at en tilsidesættelse af disse forpligtelser fra Frontex' afdelingers eller personales side i forbindelse med en bestemt operation har kunnet bidrage til, at der opstår tilsidesættelser af grundlæggende rettigheder i forbindelse med en returflyvning til skade for tilbagesendte personer. Det er i denne henseende uden betydning, at kontrollen med tvangsmæssig tilbagesendelse i henhold til artikel 8, stk. 6, i direktiv 2008/115, og som det fremgår af artikel 29, stk. 4, i forordning 2016/1624, påhviler medlemsstaterne. I henhold til denne forordnings artikel 28, stk. 1, skal den bistand, som Frontex yder, eller den koordinering eller tilrettelæggelse, som Frontex sikrer i forbindelse med fælles tilbagesendelsesoperationer, nemlig ydes i overensstemmelse med dette direktiv, og Frontex påtager sig i henhold til den nævnte forordning kontrolforpligtelser, der supplerer medlemsstaternes.

133 For så vidt som Frontex' personale selv deltager eller kan deltage i sådanne operationer, hvad enten det er i egenskab af koordinationsansvarlig eller som eksperter, der er indsat i forbindelse med disse operationer, kan det desuden heller ikke a priori udelukkes, at dette personales ansvarspådragende handlinger eller undladelser kan have en årsagssammenhæng med sådanne tilsidesættelser af grundlæggende rettigheder.

134 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at det andet anbringendes andet led er begrundet.

D. Det tredje anbringende

135 Det tredje anbringende, som i det væsentlige vedrører den appellerede doms præmis 67-71, består af to led. Det første led vedrører Rettens bedømmelse, hvorefter den angivelige økonomiske og ikke-økonomiske skade vedrørende appellanternes midlertidige bosættelse i Tyrkiet og deres flugt til Irak og deres efterfølgende bosættelse i Irak ikke har nogen direkte årsagsforbindelse med den adfærd, som Frontex foreholdes. Det andet led vedrører Rettens tilsvarende bedømmelse af det økonomiske tab, som appellanterne angiveligt har lidt vedrørende udgifterne til juridisk bistand i forbindelse med de klager, som de indgav til dette agentur.

1. Det tredje anbringendes første led

a) Parternes argumenter

136 Med det tredje anbringendes første led, som indeholder fire klagepunkter, har appellanterne gjort gældende, at Retten begik retlige fejl, da den i den appellerede doms præmis 67-69 fastslog, at den økonomiske og ikke-økonomiske skade i forbindelse med deres midlertidige bosættelse i Tyrkiet og deres flugt til Irak var en følge af deres egne valg og ikke af den adfærd, som Frontex

foreholdes, således at appellanterne i denne henseende ikke havde godtgjort, at der forelå en tilstrækkelig direkte årsagsforbindelse mellem de angivelige tab og den adfærd, som Frontex foreholdes.

137 For det første har appellanterne gjort gældende, at Retten foretog en urigtig anvendelse af Domstolens praksis vedrørende årsagsforbindelse i tilfælde af skadelidtes forsømmelige adfærd eller egne valg. Skadelidtes medvirken til skadens indtræden kan nemlig kun medføre en begrænsning af den erstatning, som Unionen skal betale, og kan derfor ikke anses for at være en årsag til, at årsagssammenhængen brydes.

138 For det andet begik Retten en retlig fejl, idet den i det væsentlige undlod at tage hensyn til appellanternes sårbarhed som asylansøgere, således som det er påkrævet i henhold til artikel 3 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder og chartrets artikel 4, selv om det fulgte af denne sårbarhed, at de ikke havde nogen reel valgfrihed med hensyn til deres beslutning om at flygte til Irak.

139 For det tredje har appellanterne gjort gældende, at Retten i forbindelse med sin bedømmelse af, om der forelå et valg fra appellanternes side, foretog en række urigtige konstateringer og vurderinger vedrørende de faktiske omstændigheder.

140 Endelig har de for det fjerde gentaget klagepunktet om Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar, således som det er formuleret i forbindelse med det første appelanbringende og gengivet i nærværende doms præmis 71 og 72.

141 Indledningsvis har Frontex i det væsentlige gjort gældende, at den argumentation, som appellanterne har fremført i forbindelse med navnlig det tredje anbringendes første led, skal afvises, for så vidt som der ved denne argumentation gøres forskellige forhold gældende, hvorved appellanterne søger at rejse tvivl om Rettens faktuelle konstateringer, idet det gøres gældende, at de pågældende tab ikke er en følge af deres eget valg.

142 Endvidere skal klagepunktet om solidarisk hæftelse ifølge Frontex afvises, da det er nyt.

143 Endelig har Frontex under alle omstændigheder bestridt, at det tredje anbringendes første led er begrundet, idet Frontex har gjort gældende, at appellanterne har påberåbt sig en retspraksis, som ikke er relevant i den foreliggende sag, eftersom den vedrører situationer, hvor både Unionen og den part, der har lidt skade, har bidraget til skadens indtræden, mens Retten i den appellerede dom fastslog, at de omhandlede skader udelukkende var forårsaget af appellanternes valg.

b) Domstolens bemærkninger

144 Hvad for det første angår formaliteten vedrørende det tredje klagepunkt i det tredje anbringendes første led følger det af artikel 256, stk. 1, andet afsnit, TEUF og af artikel 58, stk. 1, i statutten for Den Europæiske Unions Domstol, at det alene er Retten, der er kompetent til at fastlægge de faktiske omstændigheder i sagen, når bortses fra tilfælde, hvor den indholdsmæssige urigtighed af dens konstateringer fremgår af akterne i den sag, den har behandlet, og til at tage stilling til disse faktiske omstændigheder. Bedømmelsen af de faktiske omstændigheder udgør følgelig ikke, medmindre der er tale om en forvanskning af de for Retten fremlagte beviser, et retsspørgsmål, der er undergivet Domstolens prøvelsesret (dom af 25.6.2020, CSUE mod KF, C-14/19 P, EU:C:2020:492, præmis 103 og 104 og den deri nævnte retspraksis).

145 Med dette klagepunkt har appellanterne imidlertid anfægtet Rettens bedømmelse vedrørende tilsidesættelsen af instrukserne i den midlertidige rejsetilladelse, som de tyrkiske myndigheder havde udstedt til dem, og vedrørende deres frygt for at blive udsendt til Syrien af disse myndigheder på grund af denne tilsidesættelse. Herved søger de at anfægte visse faktiske konstateringer i den appellerede dom uden at påberåbe sig en urigtig gengivelse. Det tredje klagepunkt skal derfor afvises.

146 Endvidere skal det fjerde klagepunkt rettet mod Frontex' og Den Hellenske Republiks solidariske ansvar dette ligeledes af de grunde, der er anført i nærværende doms præmis 83-87, afvises.

147 Hvad for det andet angår realiteten vedrørende de to første klagepunkter i det tredje anbringendes første led skal det bemærkes, at Retten i den appellerede doms præmis 67 og 68 efter at have fremhævet, at det angivelige tab skal være en direkte følge af den foreholdte adfærd, fastslog, at den skade, der var forbundet med appellanternes midlertidige bosættelse i Tyrkiet og deres flugt til Irak, var en følge af deres egne valg. Til støtte for denne bedømmelse fastslog Retten dels, at deres bosættelse i Saruj havde været en følge af deres beslutning om ikke at efterkomme de tyrkiske myndigheders instrukser, dels at deres flugt til Irak skyldtes deres frygt for at blive sendt tilbage til Syrien af disse myndigheder på grund af den manglende overholdelse af disse instrukser.

148 Det bemærkes, at i overensstemmelse med Domstolens faste praksis, der er nævnt i nærværende doms præmis 60, forudsætter Unionens ansvar uden for kontraktforhold, at der er en direkte årsagsforbindelse mellem den foreholdte adfærd og det angivelige tab.

149 I denne henseende har Domstolen allerede haft lejlighed til at præcisere, at hverken artikel 340, stk. 2, TEUF eller de retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, og som denne artikel henviser til, kan begrunde en forpligtelse til at erstatte enhver, endog fjern, skadelig følge af en uretmæssig handling (jf. i denne retning dom af 4.10.1979, Dumortier m.fl. mod Rådet, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 og 45/79, EU:C:1979:223, præmis 21).

150 Kravet om årsagsforbindelsens direkte karakter skal nemlig ikke forstås restriktivt, men i den forstand at tabet skal være en tilstrækkeligt direkte følge af institutionernes ulovlige adfærd (jf. i denne retning dom af 4.10.1979, Dumortier m.fl. mod Rådet, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 og 45/79, EU:C:1979:223, præmis 21, og af 30.5.2017, Safa Nicu Sepahan mod Rådet, C-45/15 P, EU:C:2017:402, præmis 61). Betingelsen om årsagsforbindelse mellem den foreholdte adfærd og det angivelige tab vedrører således tilstedeværelsen af en tilstrækkelig direkte forbindelse mellem årsag og virkning, således at den foreholdte adfærd skal være den afgørende årsag til det angivelige tab (dom af 13.12.2018, Den Europæiske Union mod Gascogne Sack Deutschland og Gascogne, C-138/17 P og C-146/17 P, EU:C:2018:1013, præmis 22, og af 5.9.2019, Den Europæiske Union mod Guardian Europe og Guardian Europe mod Den Europæiske Union, C-447/17 P og C-479/17 P, EU:C:2019:672, præmis 32).

151 Denne forbindelse kan i øvrigt bl.a. afbrydes ved skadelidtes handling, som indtræder mellem den foreholdte adfærd og det angivelige tab, når denne handling udgør den afgørende årsag til dette tab (jf. i denne retning dom af 18.3.2010, Trubowest Handel og Makarov mod Rådet og Kommissionen, C-419/08 P, EU:C:2010:147, præmis 61).

152 En sådan handling kan bl.a. bestå i en beslutning truffet af skadelidte, forudsat at denne beslutning ikke blev påtvunget den skadelidte (jf. i denne retning dom af 16.7.2009, Kommissionen mod Schneider Electric, C-440/07 P, EU:C:2009:459, præmis 205, og af 13.12.2018, Den Europæiske Union mod Gascogne Sack Deutschland og Gascogne, C-138/17 P og C-146/17 P, EU:C:2018:1013, præmis 31).

153 Det følger således af den retspraksis, der er nævnt i nærværende doms præmis 148-152, at Retten ikke begik en retlig fejl, da den dels i den appellerede doms præmis 67 fastslog, at den omstændighed, at den foreholdte adfærd udgjorde en nødvendig betingelse for, at der kunne indtræde en skade i den forstand, at skaden ikke ville være indtrådt uden denne adfærd, ikke var tilstrækkeligt til at godtgøre en årsagsforbindelse, og dels i det foreliggende tilfælde undersøgte muligheden for, at årsagsforbindelsen mellem den adfærd, som Frontex blev foreholdt, og de pågældende tab var blevet brudt ved visse af appellanternes handlinger.

154 En sådan undersøgelse skal imidlertid nødvendigvis foretages konkret under hensyntagen til samtlige relevante omstændigheder, der kendetegner skadelidtes situation.

155 Selv om det således kan forventes af økonomiske aktører, der er bekendt med den risikostyring, som deres sædvanlige aktiviteter indebærer, at de træffer fuldt ud rationelle beslutninger (jf. i denne retning dom af 16.7.2009, Kommissionen mod Schneider Electric, C-440/07 P, EU:C:2009:459, præmis 200-206, og af 13.12.2018, Den Europæiske Union mod Gascogne Sack Deutschland og Gascogne, C-138/17 P og C-146/17 P, EU:C:2018:1013, præmis 23-31), kan en sådan adfærd ikke ophæves til et almindeligt kriterium, navnlig når der er tale om fysiske personer.

156 Dette gælder navnlig for så vidt angår medlemmer af en familie, der er flygtet fra deres hjemland, og som søger international beskyttelse, og som står over for ekstraordinære omstændigheder og uforudsigelige risici. Asylansøgere kan nemlig være særligt sårbare på grund af deres migrationsforløb og de traumatiske oplevelser, som de kan have oplevet tidligere i denne rejse (Menneskerettighedsdomstolen, 18.11.2021, M.H m.fl. mod Kroatien, CE:ECHR:2021:1118JUD001567018, § 207), og denne sårbarhed kan påvirke deres vurdering.

157 I en sådan ekstraordinær situation kan årsagsforbindelsen mellem den foreholdte adfærd og det angivelige tab derfor bestå til trods for, at skadelidte har truffet en beslutning mellem denne adfærd og skadens indtræden, når denne beslutning, selv om den ikke udgør den eneste mulige reaktion, kan anses for at være en rimelig reaktion, henset til samtlige de omstændigheder, der karakteriserede denne situation.

158 Denne konklusion gælder så meget desto mere i en situation, hvor asylansøgere er blevet ført til et land, hvor der er en konkret risiko for tilsidesættelse af princippet om non-refoulement.

159 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at appellanterne for Retten gjorde gældende, at deres beslutning om at rejse til Erbil var begrundet i frygten for at blive sendt tilbage til Syrien af de tyrkiske myndigheder på grund af deres forståelse af den tyrkiske lovgivning og praksis, der bestod i at sende syriske statsborgere, der søgte international beskyttelse, tilbage til Syrien i strid med princippet om non-refoulement, hvilken omstændighed de forsøgte at godtgøre ved hjælp af en sagkyndig erklæring, der er nævnt i deres stævning for Retten, og som det udelukkende tilkommer Retten at vurdere.

160 Det må imidlertid fastslås, at Retten i den appellerede dom kvalificerede de afgørelser, som appellanterne havde truffet, efter at de var blevet udsendt til Tyrkiet, som deres »egne valg« uden at foretage en konkret undersøgelse af den sammenhæng, hvori dette valg blev truffet – navnlig deres familiemæssige situation, deres sårbare tilstand og en eventuel risiko for udvisning til Syrien – med henblik på at afgøre, om disse beslutninger, henset til denne sammenhæng, kunne anses for at være rimelige.

161 Følgelig begik Retten en retlig fejl, da den i den appellerede doms præmis 69 fastslog, at de pågældende tab ikke kunne anses for at være en direkte følge af den adfærd, som Frontex blev foreholdt på grund af de valg, som appellanterne havde truffet efter den omtvistede tilbagesendelsesoperation, uden konkret at have vurderet rimeligheden af disse valg i forhold til samtlige de omstændigheder, der karakteriserede den sammenhæng, hvori disse valg fandt sted.

162 Det tredje anbringendes første led er derfor begrundet for så vidt angår det andet klagepunkt og skal i øvrigt afvises eller forkastes som ugrundet.

2. Det tredje anbringendes andet led

a) Parternes argumenter

163 Med det tredje anbringendes andet led har appellanterne gjort gældende, at Retten begik en retlig fejl, da den i den appellerede doms præmis 70 fastslog, at det henhørte under deres eget valg at lade sig bistå af advokater i forbindelse med klager indgivet til Frontex, således at der ikke var nogen årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex foreholdes, og udgifterne til denne bistand. Under omstændighederne i den foreliggende sag var den nævnte bistand nemlig nødvendig, eftersom appellanterne ikke er unionsborgere, ikke kan kommunikere på noget af Unionens officielle sprog og befinder sig i en særligt sårbar situation.

164 Appellanterne har tilføjet, at Retten burde have fastslået, at de nævnte udgifter til juridisk bistand i det mindste for en stor dels vedkommende var forårsaget af Frontex' forsømmelige behandling af deres klager grundet klagernes langsomme behandling og klagemekanismens ineffektivitet, som var i strid med princippet om god forvaltningsskik og deres ret til effektive retsmidler samt artikel 72 i forordning 2016/1624.

165 Frontex har gjort gældende, at dette led ikke kan antages til realitetsbehandling, eftersom spørgsmålet om, hvorvidt juridisk repræsentation i forbindelse med klager indgivet til Frontex var nødvendig eller ej, henhører under en bedømmelse af de faktiske omstændigheder, som ikke kan behandles inden for rammerne af en appel.

b) Domstolens bemærkninger

166 Med det tredje anbringendes andet led har appellanterne i det væsentlige foreholdt Retten, at den foretog en urigtig vurdering af, om det var nødvendigt for dem at lade sig bistå af advokater i forbindelse med de klager, som de indgav til Frontex inden for rammerne af den klagemekanisme, der er foreskrevet i artikel 72 i forordning 2016/1624, og dermed om der er årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex foreholdes vedrørende de angivelige tilsidesættelser af deres grundlæggende rettigheder, der kan tilregnes dette agentur, og det tab, der fulgte af omkostningerne til denne bistand.

167 Retten fastslog i den appellerede doms præmis 70, at når repræsentation ved en advokat eller en rådgiver i forbindelse med en administrativ procedure ikke er obligatorisk, foreligger der ikke årsagsforbindelse mellem den angivelige skade, dvs. udgifterne til en sådan repræsentation, og den adfærd, den pågældende institution eller det pågældende organ eventuelt kan bebrejdes. Eftersom brugen af en advokats rådgivning i denne forbindelse er omfattet af den berørte persons eget valg, kan den ikke tilregnes den pågældende institution eller det pågældende organ.

168 Domstolen har i denne henseende fastslået, at der skal sondres mellem udgifter til advokatbistand, henholdsvis under en administrativ klage eller i forbindelse med indbringelse af en sag for Den Europæiske Ombudsmand, og advokathonorarer, der er afholdt i forbindelse med en retssag (dom af 9.3.1978, Herpels mod Kommissionen, 54/77, EU:C:1978:45, præmis 45, og af 28.6.2007, Internationaler Hilfsfonds mod Kommissionen, C-331/05 P, EU:C:2007:390, præmis 25).

169 Selv om Domstolen i de sager, der gav anledning til disse domme, fandt, at advokatbistand fulgte af de pågældendes »egen beslutning« (dom af 9.3.1978, Herpels mod Kommissionen, 54/77, EU:C:1978:45, præmis 48) eller af de berørtes »eget valg« (dom af 28.6.2007, Internationaler Hilfsfonds mod Kommissionen, C-331/05 P, EU:C:2007:390, præmis 27), var det imidlertid i lyset af hver af disse sagers kendetegn og ikke på grundlag af en principiel opfattelse vedrørende administrative klager eller alternative metoder til bilæggelse af tvister.

170 I det foreliggende tilfælde skal det for det første fastslås, at klagemekanismen i artikel 72 i forordning 2016/1624 ikke er en ret for borgerne i Den Europæiske Union til at bringe tilfælde af retsstridig forvaltning til ophør i almenhedens interesse. Den er derimod i henhold til denne forordnings artikel 72, stk. 2 og 3, kun tilgængelig for personer, der er direkte berørt af tiltag, der gennemføres af personale, som deltager i eksempelvis en tilbagesendelsesoperation, og som mener, at deres grundlæggende rettigheder konkret er blevet tilsidesat på grund af disse tiltag.

171 For det andet gælder det, at selv om den ansvarlige for grundlæggende rettigheder udfører sine opgaver uafhængigt, gør vedkommende det inden for rammerne af Frontex' organisation. Klagen indbringes desuden af en person, der som anført i denne doms præmis 156 befinder sig i en særlig sårbar situation, og dette under omstændigheder som i den foreliggende sag med henblik på at anmelde et konkret indgreb i en grundlæggende rettighed, der er forårsaget af en handling, som Frontex' personale selv har foretaget.

172 For det tredje sikrer den klagemekanisme, der er indført ved artikel 72 i forordning 2016/1624, ikke, at klageren på et givet tidspunkt vil nyde godt af de garantier, der er forbundet med retten til effektive retsmidler, herunder retten til at blive rådgivet, forsvaret og repræsenteret som sikret ved chartrets artikel 47, stk. 2. I modsætning til den administrative klageprocedure, der var omhandlet i den sag, der gav anledning til dom af 9. marts 1978, Herpels mod Kommissionen (54/77, EU:C:1978:45), er klagemekanismen, således som det fremgår af 50. betragtning til denne forordning, ikke en forudsætning for, at der kan anlægges sag ved domstolene.

173 Det følger af betragtningerne i nærværende doms præmis 167-172, at Retten begik en retlig fejl i den appellerede doms præmis 70, da den fastslog, at når repræsentation ved en advokat eller en rådgiver i forbindelse med en administrativ procedure ikke er obligatorisk, foreligger der ikke en årsagsforbindelse mellem udgifterne til en sådan repræsentation og den pågældende institutions eller det pågældende organs eventuelt kritisable adfærd.

174 Det tredje anbringendes andet led er derfor begrundet.

E. Det fjerde anbringende

1. Parternes argumenter

175 Med det fjerde anbringende, der vedrører den appellerede doms præmis 44-46, har appellanterne i det væsentlige gjort gældende, at Retten, da den afviste visse dokumenter, som de havde fremlagt i første instans, nemlig bilag C.1 og C.3 – C.6 til replikken samt dokument E.1, tilsidesatte artikel 85, stk. 2, i Rettens procesreglement og kontradiktionsprincippet.

176 De har gjort gældende, at nævnte artikel 85, stk. 2, ikke finder anvendelse på nye beviser og udvidelse af bevisførelsen, når disse fremlægges som svar på argumenter, som modparten har fremført i sit svarskrift. Dette gælder så meget desto mere, når der er tale om et offentligt tilgængeligt dokument, som appellanterne har baseret deres argumentation på, og hvis bevisværdi Frontex har rejst tvivl om i sit svarskrift. Retten burde således have fastslået, at bilag C.1 og C.4 – C.6 til replikken udgjorde »modbeviser«, og at bilag C.3 til replikken var en »uddybning« af beviserne. Hvad angår dokument E.1 burde Retten, selv om det blev indleveret efter afslutningen af retsforhandlingernes skriftlige del, have fastslået, at fremlæggelsen heraf ikke kunne skade Frontex' ret til forsvar, eftersom der var tale om et dokument hidrørende fra dette agentur.

177 Frontex har for det første gjort gældende, at det fjerde anbringende er uvirksomt, eftersom appellanterne i forbindelse med dette anbringende har anført, at det ikke har haft nogen indvirkning på udfaldet af deres erstatningssøgsmål, hvorvidt de pågældende dokumenter blev føjet til sagsakterne i sagen for Retten eller ej.

178 For det andet har Frontex gjort gældende, at disse dokumenter ikke udgjorde modbeviser, og agenturet har fremhævet, at Retten fastslog, at appellanterne ikke havde begrundet fremlæggelsen af de nævnte dokumenter i svarskriftet.

2. Domstolens bemærkninger

179 Hvad for det første angår det fjerde anbringendes angiveligt uvirksomme karakter skal det fastslås, at appellanternes opfattelse, hvorefter de pågældende dokumenter ikke var afgørende for udfaldet af deres erstatningssøgsmål, er uden betydning for deres ret til at fremlægge dem for Retten, med forbehold af spørgsmålet om, hvorvidt de kan antages til realitetsbehandling. Denne ret er nemlig ikke knyttet til deres objektive nødvendighed for oplysningen af sagen, idet hver part frit kan vurdere nyttevirkningen af de dokumenter, som vedkommende ønsker at indgive, med henblik på at underbygge sit standpunkt eller oplyse Retten. Følgelig er det fjerde anbringende i modsætning til det af Frontex anførte ikke uvirksomt.

180 Hvad for det andet angår spørgsmålet om, hvorvidt dette anbringende er begrundet, skal det bemærkes, at artikel 76, litra f), og artikel 85, stk. 1, i Rettens procesreglement fastsætter reglen om, at parterne på tidspunktet for den første udveksling af skriftlige indlæg, dvs. i forbindelse med stævningen og svarskriftet, skal fremlægge bevismaterialet eller anføre beviser. Der er tale om en præklusionsregel (jf. i denne retning dom af 16.9.2020, BP mod FRA, C-669/19 P, EU:C:2020:713, præmis 41, og af 23.11.2023, Ryanair og Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, præmis 43).

181 Disse bestemmelser tager hensyn til kontradiktionsprincippet og princippet om processuel ligestilling samt retten til en retfærdig rettergang. De kræver nemlig, at de øvrige parter underrettes om de beviser, der underbygger de fremførte påstande, og tilsigter at gøre det muligt for dem at forberede et hensigtsmæssigt svarskrift eller en hensigtsmæssig replik i overensstemmelse med de nævnte principper og rettigheder. Derudover er kravet om fremlæggelse af de påberåbte beviser på procedurens første stadium ligeledes begrundet i ønsket om en ordnet retspleje, idet dette krav gennem en hurtig sagsforberedelse muliggør en behandling af sagen inden for en rimelig frist (jf. i denne retning dom af 14.4.2005, Gaki-Kakouri mod Domstolen, C-243/04 P, EU:C:2005:238, præmis 30, og af 23.11.2023, Ryanair og Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, præmis 41).

182 Som en undtagelse fra den principielle regel, der er fastsat i artikel 76, litra f), og artikel 85, stk. 1, i Rettens procesreglement, tillader artikel 85, stk. 2, imidlertid parterne at fremlægge eller anføre yderligere beviser under den anden udveksling af processkrifter, forudsat at den forsinkede påberåbelse af disse beviser begrundes.

183 Nævnte stk. 2 er således udtryk for kravet om en retfærdig rettergang og nærmere bestemt en beskyttelse af retten til forsvar for den part, der ønsker at fremlægge visse beviser på dette tidspunkt, idet denne fremlæggelse kan begrundes bl.a. i den omstændighed, at denne part ikke tidligere kunne råde over de pågældende beviser, eller i nødvendigheden af at supplere sagsakterne i tilfælde af modpartens sene fremlæggelse af beviser, således at det sikres, at kontradiktionsprincippet overholdes (jf. i denne retning dom af 14.4.2005, Gaki-Kakouri mod Domstolen, C-243/04 P, EU:C:2005:238, præmis 33, og af 23.11.2023, Ryanair og Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, præmis 42 og 43).

184 Da den forsinkede påberåbelse eller angivelse af beviser skal være begrundet, har Retten beføjelse til at efterprøve rigtigheden af grunden til forsinkelsen og i givet fald indholdet af disse beviser og til i givet fald at se bort fra dem, hvis den sene fremlæggelse heraf ikke er tilstrækkeligt begrundet eller er ugrundet (jf. i denne retning dom af 16.9.2020, BP mod FRA, C-669/19 P, EU:C:2020:713, præmis 33, og af 23.11.2023, Ryanair og Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, præmis 43).

185 Det er som en undtagelse fra såvel hovedreglen i artikel 76, litra f), og artikel 85, stk. 1, i Rettens procesreglement som undtagelsen i artikel 85, stk. 2, at stk. 3 i nævnte artikel 85 tillader parterne at fremlægge eller anføre yderligere beviser på et efterfølgende stadie, nemlig inden retsforhandlingernes mundtlige del er afsluttet, eller inden Rettens beslutning om at træffe afgørelse, uden at retsforhandlingerne omfatter en mundtlig del, forudsat at den forsinkede påberåbelse af beviserne begrundes. De betragtninger, der er anført i denne doms præmis 183 og 184, gælder så meget desto mere for de beviser, der fremlægges eller anføres på dette senere tidspunkt, idet deres antagelse forudsætter, at det godtgøres, at der foreligger ekstraordinære omstændigheder (jf. i denne retning dom af 14.4.2005, Gaki-Kakouri mod Domstolen, C-243/04 P, EU:C:2005:238, præmis 33, og af 23.11.2023, Ryanair og Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, præmis 44).

186 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at det netop er anvendelsen af de i artikel 85 i Rettens procesreglement fastsatte regler, der gør det muligt at sikre overholdelsen af kontradiktionsprincippet, princippet om processuel ligestilling samt retten til en retfærdig rettergang (jf. i denne retning dom af 23.11.2023, Ryanair og Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, præmis 45).

187 Hvad i det foreliggende tilfælde for det første angår bilag C.1 og C.3 – C.6 til replikken fremgår det af den appellerede doms præmis 42, at disse bilag bestod af offentligt tilgængelige dokumenter, der lå forud for indgivelsen af stævningen, med undtagelse af en oversættelse af en udateret erklæring fra en af appellanterne og en »ekspertudtalelse«, som i virkeligheden er juridisk rådgivning, der udtrykkeligt er udarbejdet i forbindelse med den sag, der verserede for Retten.

188 I den appellerede doms præmis 45 begrundede Retten afvisningen af disse bilag, idet den i det væsentlige fastslog, at den omstændighed, at det angiveligt blev opdaget under sagens behandling, at disse dokumenter var relevante, ikke er en gyldig grund til, at de blev fremlagt for sent, eftersom disse dokumenter skulle godtgøre faktiske omstændigheder, der blev påberåbt i stævningen, og da de fleste af dokumenterne er af ældre dato end denne.

189 Herved foretog Retten en korrekt anvendelse af artikel 85, stk. 2, i Rettens procesreglement. Når den for sene fremlæggelse af et dokument på grundlag af denne bestemmelse er begrundet i, at en modpart har fremlagt et bevis eller gjort et forhold gældende, skal den begrundelse for forsinkelsen, der kræves i henhold til den nævnte bestemmelse, for at denne undtagelse kan finde anvendelse, nemlig at den fremlæggende part angiver, hvilket bevis eller forhold anført af modparten, som den fremlæggende part mener nødvendiggør den for sene fremlæggelse, og dette med en tilstrækkelig præcision til, at det er muligt for Retten at efterprøve denne begrundelse, således som den er forpligtet til.

190 I den foreliggende sag fremgår det imidlertid af den appellerede doms præmis 41, at appellanterne med henblik på at begrunde den for sene fremlæggelse af de omhandlede bilag i retsmødet gjorde gældende, at relevansen af disse først gik op for dem efter at de havde fået kendskab til Frontex' argumentation i svarskriftet. Det fremgår imidlertid af gennemgangen af appellanternes replik i første instans, at de ikke præcist angav de forhold, som Frontex havde anført, der begrundede fremlæggelsen af de nævnte dokumenter.

191 Henset til de betragtninger og den retspraksis, der er nævnt i nærværende doms præmis 180-186, tilsidesatte Retten følgelig hverken kontradiktionsprincippet eller appellanternes ret til forsvar, da den afviste bilag C.1 og C.3 – C.6 til deres replik med den begrundelse, at deres forsinkede fremlæggelse ikke var tilstrækkeligt begrundet.

192 Hvad for det andet angår dokument E.1, som blev fremlagt dagen før retsmødet for Retten, fremgår det af den appellerede doms præmis 47 og 50, at E.1 bestod af et dokument, som Frontex havde fremsendt til appellanterne inden anlæggelsen af deres søgsmål, idet appellanterne anførte, at den manglende fremlæggelse af dette dokument på tidspunktet for stævningen skyldtes manglende opmærksomhed, hvilket Retten fastslog ikke var en gyldig grund til, at det blev fremlagt for sent.

193 Som det fremgår af den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 185, opfylder en sådan begrundelse ikke kravene til en begrundelse for indlevering af et dokument i henhold til artikel 85, stk. 3, i Rettens procesreglement. Retten foretog derfor en korrekt anvendelse af denne bestemmelse, idet den afviste dokument E.1.

194 Appellanternes argument om, at fremlæggelsen af dette dokument ikke kunne skade Frontex' ret til forsvar, eftersom det nævnte dokument hidrørte fra dette agentur, er uden relevans i denne henseende.

195 Dels kan det nemlig ikke udledes af artikel 85 i Rettens procesreglement, at Retten principielt er forpligtet til at acceptere dokumenter, der er fremlagt for sent, medmindre den fastslår, at afvisningen heraf er nødvendig for at sikre overholdelsen af visse rettigheder eller almindelige principper, navnlig modpartens ret til kontradiktion (jf. i denne retning dom af 23.11.2023, Ryanair og Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, præmis 46), idet denne artikels stk. 1 indfører en præklusionsregel baseret på det modsatte princip, hvorefter dokumenter skal fremlægges i forbindelse med den første skriftveksling. Dels har procesreglementets artikel 85, stk. 1, således som det fremgår af nærværende doms præmis 181, ikke alene til formål at gøre det muligt for modparten at tilrettelægge et hensigtsmæssigt svarskrift eller en hensigtsmæssig replik, men forfølger ligeledes et formål om at sikre en god retspleje.

196 Det følger af samtlige disse betragtninger, at det fjerde anbringende skal forkastes som ugrundet.

197 Henset til, at det første klagepunkt i det første anbringendes første led, det andet anbringendes andet led, det andet klagepunkt i det tredje anbringendes første led og det tredje anbringendes andet led er begrundede, skal den appellerede dom – med undtagelse af den del, der vedrører tabet for de udgifter, som appellanterne afholdt i forbindelse med deres rejse til Grækenland – ophæves, for så vidt som Retten herved frifandt Frontex i appellanternes erstatningssøgsmål med den begrundelse, at der ikke forelå en tilstrækkelig direkte årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex blev foreholdt, og de angivelige tab, hvilket Retten i det væsentlige gav følgende grunde til:

– for det første, at forordning 2016/1624 inden for rammerne af den europæiske grænse- og kystvagts opgaver ikke pålægger Frontex nogen forpligtelse for så vidt angår afgørelser om tilbagesendelse, som personer, der er omfattet af en fælles tilbagesendelsesoperation, skal have været genstand for

– for det andet, at eventuelle krænkelser af grundlæggende rettigheder, der finder sted under en returflyvning, inden for samme ramme alene henhører under værtsmedlemsstatens ansvar, idet Frontex ikke har noget ansvar derfor

– for det tredje, at appellanternes egne valg med hensyn til deres midlertidige bosættelse i Tyrkiet, deres flugt til Irak og deres bosættelse i Irak havde brudt enhver tilstrækkelig direkte årsagsforbindelse mellem den adfærd, som Frontex blev foreholdt, og de angivelige tab, uden at Retten foretog en konkret vurdering af, om disse valg var rimelige, henset til samtlige de omstændigheder, der karakteriserede den konkrete sammenhæng, hvori dette valg blev truffet, og

– for det fjerde, at når repræsentation ved en advokat eller en rådgiver i forbindelse med en administrativ procedure ikke er obligatorisk, er der principielt ikke en årsagsforbindelse mellem udgifterne til en sådan repræsentation og institutionens eller organets eventuelt kritisable adfærd.

VI. Søgsmålet for Retten

198 I overensstemmelse med artikel 61, stk. 1, i statutten for Den Europæiske Unions Domstol kan Domstolen, når den ophæver den af Retten trufne afgørelse, enten selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse, eller hjemvise den til Retten til afgørelse.

199 I det foreliggende tilfælde finder Domstolen, at eftersom Retten ikke har taget stilling til størstedelen af appellanternes anbringender, er sagen ikke moden til, at Domstolen træffer afgørelse om realiteten.

200 Sagen bør følgelig hjemvises til Retten.

VII. Sagsomkostninger

201 Da sagen hjemvises til Retten, skal spørgsmålet om appelsagens omkostninger udsættes.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Store Afdeling):

1) **Dom afsagt af Den Europæiske Unions Ret den 6. september 2023, WS m.fl. mod Frontex (T-600/21, EU:T:2023:492), ophæves, bortset fra dels den del, hvor bilag C.1 og C.3 – C.6 til replikken samt bilag E.1, der blev indgivet af WS, WT, WY, WZ, YA og YB, afvises, og dels den del, hvor det fastslås, at der ikke er årsagssammenhæng mellem den adfærd, som Den Europæiske Grænse- og Kystvagt (Frontex) tilskrives, og de skader, som WS, WT, WY, WZ, YA og YB har anført at have lidt i forbindelse med udgifterne til rejsen til Grækenland.**

2) **Sagen hjemvises til Retten.**

3) **Afgørelsen om sagsomkostningerne udsættes.**

Underskrifter